

PRZYMIERZE (1192) sb n

przymierze (1183), **przymirze** (8), **przyjmierze** (1); przymirze *BartBydg, MiechGlab* (2);
przymierze : przymirze *KromRozm II* (3:1), *Leop* (40:2), *BibRadz* (124:1), *NiemObr* (3:1);
przymierze : przyjmierze *SkarJedn* (1:1).

-e- (1183), -ę- (1).

-mie- (158), -mie- (32); -mie- *BiałKat* (3), *KochPs* (12), *KochFr* (2), *KochPieś* (1), *OrzJan* (97); -
mie- : -mie- *Mącz* (14:29), *ZawJeft* (2:1), *SarnStat* (27:2); -rze (74), -rzé (3); -rzé *BiałKat, KochFr*;
-rze : -rzé *KochPs* (5:1).

sg N przymierze (106); -e (25), -é (1), -(e) (80). ◇ G przymierzã (431); -ã (371), -a (8), -(a) (52);
-a *BielSpr*; -ã : -a *BibRadz* (39:2), *Mącz* (9:4), *BudBib* (28:1). ◇ D przymierzũ (17). ◇ A przymierze
(450); -e (48), -é (2), -(e) (400). ◇ I przymierzem (82), przymierzym (18); -ym *RejZwierc*; -em : -ym
CzechRozm (24:13), *StrykKron* (2:2), *CzechEp* (2:2); ~ -em (33), -(e)m (49). ◇ L przymierzũ (71). ◇
pl N przymierzã (8). ◇ G przymierz (1). ◇ A przymierzã (8); -ã (6), -(a) (2).

Sł stp: przymierze, przymirze, Cn: przymierze, *Linde XVI* (sześć z niżej notowanych przykładów) –
XVII (z Cn; *XVIII*) w.

1. Porozumienie między dwiema lub kilkoma stronami mające na celu osiągnięcie obopólnych korzyści;
foedus BartBydg, Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calag, Calep, JanStat, Cn; pactum PolAnt, Mącz,
Calag, Cn (631) : *BartBydg* 57; Z tego też prawã [zwanego *Gentium*] [...] vroŝły vmowy/ targi/ [...]
przymierze/ poŝelŝki pokoy/ rozdzielnoŝć ludzi/ Ítánowanie Kroleŝtwã *GroicPorz* a2v; *Mącz* 132d [2
r.]; Kãżdemu kto nie dowierza/ Vbywa zãwzdy przymierza *RejZwierc* 231v; nigdy ŝadne przymierze/
bes pewnych vmow/ y poŝtánowania nie bywa. *CzechRozm* 92v, 86v, 87; Bund. Przymierze. *Foedus.*
Calag 105a; *Calep* 426b.

przymierze czyje (2): *LubPs* S5v; *Socii populi Romani, vczefnicy buntu y przimierza ludu*
Rzimekiego. *Mącz* 398a.

W poŝczeniu szeregowym (1): [w ten dzień] Nieŝprawiay pokoiu/ iednania, ani przymierza ŝadne⁸⁰.
FalZioł V 52v.

Zwroty: »przymierze chować« = *servare foedus, stare foedere Cn* (1): trudno ŝe Ítãkimi vgdãzãć/
ktory ŝadnego przymierza áni wiãry chowa *BielKron* 220v.

»dzierzeć przymierze; trzymanie przymierza« [szyk *zmienny*] (1;1): *Imperare obsides, Roskãzãć*
wiãznie Ítãwić dla pewnoŝci trzymãnia przymierzã. *Mącz* [380]b, 351b.

»przymierze przyjãć [z *kim*]« (1): *Coire in foedera, Przymierze przyjãć ŝkiem. Mącz* 104d.

»przymierze ŝpawiać (a. ŝpawować)« [szyk *zmienny*] (2): *FalZioł* V 52v; *Trzeciãk Słonczã* [...]
ku prawu przydz/ pokoy a przymierze ŝpãwuy. *Goski* A3v.

»przymierze (u)czyniãć, udziaããć [w tym: przeciw komu] (1) = *foedera iungere Mącz, Cn; foederare*
Calep, Cn; facere a. ferire a. icere a. percutere a. sancire foedus Cn (2:1): Abowym yuŝ yednoÍtãynne
w tey rãdzye zoÍtãli/ Przymyerze Íwe przeciw tobye Pãnye vdzyããli [twoi wrogowie] [*adversum Te*
testamentum disposuerunt Ps 82/6]/ *Namyoty Idumeyczykow Hizmãelitowye/ Moãbczyicy Agãreni*
wÍŝyŝcy pogotowye *LubPs* S5v; *Foedera iungere, Przymierze vcziniãć. Mącz* 177d; *Calep* 426b.

»przymierze wziąć« [w tym: z kim (1)] = *percutere foedus Mącz, Calag* [szyk zmienny] (6): *Foedus iacere vel inire vel ferire, Przymierze s kim wzyąć. Mącz 132d, 105a, 121c, 164a, 339c; Bund machen. Wziąć przymierze. Facere foedus. Calag 105a.*

»przymierze (z)łamać; złamane przymierze; przymierza łamca, złamanie« = *foedus frangere Mącz, Modrz, Cn; foedus violare Mącz, Calag, Cn; foedus rumpere Mącz, Cn; foedus negligere a. rescindere Cn* [szyk zmienny] (11;1;1:1): *ci [Tatarzy] przymierza łamią. BielKron 232; Foedifragus, Ten który przymierze złamał. Mącz 132d; rupta pacis foedera, Złamane przimierze. Mącz 360c, 135c, 360c, 498b; RejZwierc 242; naydzie [mocarz] lada przyczynę złamania przymierza. BielSpr 75v; MycPrz II B4v; Dla tegoć Rzymianie Annibala przeniewiernym/ á Kártagineńczyki niesłownemi á wiare łamiącemi zwali: iż oni y o wiare niedbali/ y Przymierze łamać zwykli byli. ModrzBaz 21v; Calag 105b; Foedifragus – Ten ktori przimierze łamie. Calep 426b, 897a [2 r.].*

Wyrażenia: »wieczne, wiecznej jedności przymierze« (1:1): *Zawždy gdy obrażona/ przyiaźń bywa nazyt/ Ná wieczne tam przymierze/ trudno bywa o kwit. RejZwierc 119b; SkarJedn 269.*

»zrzucenie przymierza« (1): *Spectat ad rebellionem res, Niefie fie ku zrzuceniu przimierza/ ku zwádzie. Mącz 405a.*

Szeregi: »bunt i (a) przymierze« (2): *socialis bellum Woyná miedzi buntowniki buntu á przimierza wczefniki. Mącz 398b, 398a.*

»pokoj a przymierze« (1): *Goski A3v cf »przymierze sprawiac«. [Ponadto w polaczeniu szeregowym 1 r.]*

»rakosz i przymierze« (1): *Abowiem/ gdyby mieli być mordowani heretycy/ tedyby fie ná swiat/ bez rakofzu y przymierza/ walká wprowadzila. CzechEp 38.*

»przymierze i (ani) wiara« (2): *BielKron 220v; Pactorum foederumque religionem et fidem nunquam ista natio coluit, Nigdy ten lud przimierza y wiary nie dzierzał. Mącz 351b.*

W przen (2) : *Sub umbra foederis, Pod cieniem przimierza. Mącz 425a; Wefellie niebo y raduyfie ziemio: scianá fie ktora dzielila wchodny kościol od zachodnego rozwalila: y nawrocił fie pokoy y zgodá/ przez on węgielny kámién Chrytuła/ ktory zdwoygá wczynil iedno: y iedną scianę mocnym miłości y pokoiu y wieczney iedności przymierzem fpoić raczył. SkarJedn 269.*

Przen (2) :

W przeciwstawieniu: »gniew ... przymierze« (1): *KTo naprzód poczał miłofć dziećięciem málowác/ [...] Tenże nie dármo przydał do rámiénia piérzé/ Bo tam [w miłości] częsta odmiáná/ to gniéw/ to przymierzé. KochFr 81.*

Zwrot: »uczynić przymierze z omylnością [= omylne]« (1): *[mówi prorok Ozeasz do ludu izraelskiego:] Mowcie flowá widzenia niewzythecznego/ á wczynicie przymierze z omylnością [et ferietis foedus]: y zrodi iákoby gorzkość fad ná zagoniech polnych. Leop Os 10/4.*

a. *Umowa, układ, sojusz zawierany (najczęściej pisemnie) między państwami, zwykle mający charakter polityczny, oparty na stosunkach przyjaźni i dobrosąsiedztwa; constitutum PolAnt (385) :* bo taka yeft zmowa wprzymierzv yz krol y^{ego} M. takowich [zbiegłych poddanych] wziemy swoyey chowacz niema *LibLeg 11/72; Aczkolwyek bi thefzh od nalsz czo fzye przeczywko przimyerzv dzyacz myalo yakofch fzye wthim czvyemi yfz fzye nycz nyedzyeye. LibLeg 11/136v; O lyvdzye zbyegle*

wprzymierzv yęth opyľano yľch ych wpaniľthwach naľchich przechowacz nyemami nad czo wyeczey biľzmi nyepowynny. *LibLeg* 11/158v; Volno chodzenye ľkvpyamy sobopolne kvpczom. baczicz raczi ye⁸⁰ Kro.m. yľch yęth potrzebne. [...] y dlya thego yęth opyľane wprzymierzv. *LibLeg* 11/182, 6/55v, 10/64, 64v [2 r.], 120v, 152 (14); Etyopczycy/ Libiľnie/ y Lidiyczycy ze wľzytkim ludem poľpolitym/ y Chubczycy teź/ y fynowie źiemie przymierza [tj. *ziem sprzymierzonych*] poľęgnľ od mieczľ z nimi. *BibRadz Ez* 30/5; bo nieprzyľięga źaden/ iedno ľlbo rowny rownemu/ iľko Krolowie ľobie w przymierzu przyľięgľc zwykli: ľlbo niľľzy wyľľzemu/ iľko poddľni przyľięgľiľ Krolowi: ľle wyľľzy niľľzemu nigdy nieprzyľięga. *OrzRozm* 14v; Ewľngelikowie po roziechľniu ľwym/ poľľli do krolľ Frľncufkiego o pomoc/ takieź do Angielskiego/ wymowiľ fie im ľtego Krol Frľncufki przymierzem *BielKron* 228v; *RejZwierc* 242; *BudBib Ez* 30/5; *PaprPan* B, B2; *StryKron* 682; Turkľ przymierza źadnē nieutrzymľiľ/ źe go źadna wiľrľ niehľmuie *OrzJan* 86; czyli wľľzľ kró: M. mówić bęďzielľ/ źeć przymierze niedopusľci/ ľbyľ naľ [na *Turka*] vderzyľ? *OrzJan* 102; Nie przymierzem tedy ono Króľ Wľdyľľwľ byľo: nľwet nic podobnēgo do przymierza nie miľlo: poniewľż Amurath wiľry nie ľtrzymaľ swoiēy: ľni kondicióm pokoiu doľyć czyniľ *OrzJan* 119, 9, 14, 74 [2 r.], 77, 88 (30); *SarnStat* 1098.

przymierze miedzy kim (a (i) (miedzy) kim) [w tym: miedzy sobľ (10)] (30): Krolowa yey m. ma dobre baczenie na przimierze to kthore yęth miedzi namy a Czess: Thur. y. M. *LibLeg* 11/39v; Gdi bilo pyerwey yz zyemia Vegierfka y poľfka y zemia nascha Moldawľka bili miedzi sobľ wdobrim pokoyv y w przimierzv y wyednaniv bili ti zyemie wifley pyľľane *LibLeg* 11/55, 11/135v, 186; Przymierze miedzy Abrћhľmem y Abimelechem. *BibRadz Gen* 21 arg; Iľ ielľ przymierze miedzy mnľ y miedzy tobľ [Asľ i królem Syrii]/ ľ miedzy oycem moim y miedzy oycem twym *BibRadz 3.Reg* 15/19 [przekľad tego samego tekstu] 2.Par 16/3; *SarnStat* 997. Cf *Fraza, Zwroty*; »wedle przymierza«, »nad przymierze«.

przymierze z kim (129): *LibLeg* 11/163v; Tego czľľfu Tatľrowie Przekopľcy gdy Krol byľ w Wilnie gothowľli fie ze czterzmi woľfki/ do Moskwy gľos puľćili/ ľ do Rusi poľzli nľd nľdzyeiē nľľzych/ bo ľnimi byľo przymierze *BielKron* 416, 232, 422v; ľlcnieyľię do tego przywieľ dľdźľ [ksiľżęta moskiewscy do zjednoczenia z koľcioľem rzymskim] Zwľľľczľ gdy im Pan Bog da ľpokoyne pľny/ ľ wieczne z K. Litewľkim y z Polaki przymierze. *SkarJedn* 379; O vgodzie brľtów Krolow/ Wľdyslľwľ Węgielkiego z Albrichtem Polľkim/ y Alexandrem W:X:Litewľkim/ ľ o vdziale Sigmuntowym w Sľľfku/ y przymierzu z Stephanem Woľofkim/ Iwanem Moskiewľkim/ Bľiľzetem Tureckim/ Monľrchľmi. *StryKron* 677, 511, 687, 757, 777; *OrzJan* 104; *SarnStat* 1012 marg. Cf *Fraza, Zwroty*.

przymierze czyje [w tym: G sb i pron (10), pron poss (9), ai (4)] (23): *MetrKor* 38/500, 503; *LibLeg* 10/121v, 11/186; *BibRadz 3.Reg* 15/19, 2.Par 16/3; [mistrz pruski mówi:] Co fie tycze Stľtary przymierza nľľzych/ ktemu fie nie znam/ ľam to rozum ľkľzuie/ komu ľľ przylegleyľzy Krol ich Polľki vzywa źľ pieniľdze bo mu ľľ przylegleyľzy. *BielKron* 232; *OrzJan* 17; Bo poniewľż fie tľkich rzeczy przeciw oľbie twēy [króľu] wľzy [Turek]/ które vpadek y zginieniē króľestwu temu przynolľľ/ któź tľkowi ielľ/ któryby to wľľzē przymierze rľdniey przymierzem nľzwľć miľľ/ niľzeli pokrytľ obľudľ *OrzJan* 113; ći tylko ľami zoľtľli/ którzy przymierzem Tureckim bęďľc wvikľľni/ doznawľzy

iego zdrady y chytrości/ wczas sídeł fałszný wiary iego vřzli *OrzJan* 122, 7, 8, 15, 65, 76 (14). Cf »pod przymierzem«, »za przymierzem«.

Ze zdaniem przydawkowym referującym treść przymierza (1): Obawiając się aby kto możniejszy ich nie rozwałdził/ takowe między sobą przymierze wczynili [*Mucyjus Scewola i król Porsena*]/ żeby pewnego dnia s pośrodku siebie posły wyprawali *Phil* C2v.

W połączeniach szeregowych (25): [Oczaków] yełt wrekv Czeffarza Tureckiego ktorim mi mam przyasn przymierze y pokoy *LibLeg* 10/70v, 11/27, 32v, 55, 151v; Pactio – Vmowienie, Vítawienie, Przymierze. *Calep* [744]b; zaż ołtátky ziemie Węgierkiéy/ y łam Piotr Wołofzyn wálzë kró: M. nieupominaię? zaż o tym nie powiadaię zaż nieprzełtrégaię/ abyś wálzã kró: M. nieczęłného przypadku vchodźil/ á przymierzu/ przyiãzni/ ani wierze tureckiéy nieduła? *OrzJan* 86; żadna go [*Turka*] rzecz niezãtrzyma/ nie przymierze/ nie wiãrã/ nie nabożeńłtwo/ nie prawo/ nakoniec ani obyczãie narodów inřzych *OrzJan* 89, 104, 119, 126, 133; y przed naiwysřzym Biskupem pãnem nãłzym naiświęłłzym Papieřem/ bęđziemy [*my, mistrz pruski*] zeznawãć/ wyznawãć/ y kořdy z nas ołobnie bęđzie iãłnie zeznawãł/ wyznawãł przerzeczoné ziednoczenié/ przymierze y pokoy *SarnStat* 1104; [*przysięga biskupa warmińskiego królowi polskiemu*] Ani żadnych trãktatów/ zwiãzków/ ani przymierza z nieprzyiãłmi bęđziemy czyniç/ y potomkowie nãłzy: okrom wiadomořci y zwolenia Króla Iego M. y iego potomków. *SarnStat* 1127, 1081, 1093, 1094, 1095, 1099 (13).

W przeciwstawieniach: »przymierze ... boj (2), wojna (2), fortel, pokryta obluda, podeszcie, zdrada« (6): *BielKron* 382v; Widzę Iãgełłã/ y dwu Kãżimiérzu/ Dobrych tak w boiu/ iãko y w przymierzu *KochPieř* 13; [*to przymierze*] nie przymierzem/ ále zdrãdã/ fortélem/ y podeřłciem tureckim v wãłzëy Kró: M. byđż ma *OrzJan* 114, 48, 113; Byli tam [*u Rzymian*] *Foeciales* y *Patres patrati*, Co im niegdy zlecano przymierza y boie Krwãwe Ceremonie/ woyny y pokoie. *KlonWor* 30.

Fraza: »stało się, zaszło przymierze« [*w tym: między kim a kim* (4), *z kim* (1)] [*szyk zmienny*] (3:2): *MetrKor* 38/502 [2 r.]; Lãtã od Kryřtułã 1220/ słãło się przymierze między Sãrãceny á Krzeřciãny. *BielKron* 180; iuż zãłzłó przymierze wieczné międy Niemcy á Polłkã. *OrzJan* 89, 115.

Zwroty: »przymierze (w mocy) chowãć (a. zachow(yw)ãć); (za)chowanie przymierza; przymierze zachowano byłó« [*w tym: z kim* (5), *w czym* (1)] = *foedus attendere* *JanStat* [*szyk zmienny*] (13;5;2): yedno yakobi sye to samemv dzialo od V.C.m. brata y przyacziela mylego ktorim przyasny przymierze myłocz brãczkã y dobre sãsyedztwo chce Zachowacz wedle obyetnycze y sapyssow swoych *LibLeg* 11/32v, 10/121v, 155v, 11/24v, 135v, 139v [2 r.] (14); *Diar* 23; Przeto Krol y Senat Koronny Tureckiemu Cefãrżowi przymierze zãchowãć/ poniewãż go łam prořil vmyřlili *StryjKron* 722; Czy Turek inãłzym łpofobem w Polłcze królem byđż niemógł/ ázby mu to pilné chowanié nãłzë przymierza drógë do Polłki otworzyłó? *OrzJan* 102, 104, 120; *SarnStat* 1106.

»przymierze dać [= *zawrzeć*]« (4): Przymierze kthore ye⁸⁰ Kro.m. panv Pyotrowy Voyewodzie y zyemy Volofkyey dacz bil raczil. Za łprawam y połtanowyenym pana Crac hethmana Coronnego chowacz łpanem łyłałchem Voyewodam chce. *LibLeg* 11/181, 11/159v, 160; *BielKron* 221.

»przymierze dzierzeć, trzymać; przymierze dzierżane« [*w tym: z kim* (6), *między sobą* (1)] = *foedus tenere* *JanStat* [*szyk zmienny*] (8;6;2): Alye czołczye donãł pyssaly, aby nãł łřyn swãłzym łzynem do ych zywotha thakyełz thełz przymierze trzymaly, thegocz by wam nyetrzeba any nam *LibLeg*

7/41, 10/155v, 11/24v; pośel Wenecki Gábryel Trynián/ w pośelstwie iechał do Skánderbegá od Wenetow/ profząc áby z Turkiem przymierza niedzierzał. *BielKron* 253v; z wielką łtátecnością od wiela lat Polákom Turcy przymierze dźierzą *BielKron* [332²]v, 179, 254 [2 r.], 383v, 407v; Iefli s poysrżodká fiebie Páná weźmiemy obiecuie nam [*Turek*] przymierze dźierzeć. *MycPrz* II B4, I C; *StryjKron* 687; *SarnStat* 1012, 1022, 1093.

»przymierze mie(wa)ć« [w tym: z kim (29), między kim, czym (4), od kogo (1)] [szyk zmienny] (40): Alye czo fie obroni doticze tedi tho iego k. mt oznaymvye panu Voyewodzie íf ma szefarzem thureczkim przymyerze, nad ktore nicz vczinicz nyechcze *LibLeg* 6/55v; atesz pan moy zna bicz dobrim a łtalim przyaczielem Czefarza Thvreczkie^{so} y przimierze tho ktore ma fyego M. dobrze chowa y dzierzi y dzierecz chce *LibLeg* 10/155v; to przimyerze ktore miedzi ziemiamy mamy pylnie chowami y chowacz pylnie bedziemi *LibLeg* 11/24v, 7/41 [3 r.], 10/64v, 70v, 94, 150 (25); *RejZwierz* 28v, 34; Pod thym Cefárzem [*Leo pierwszym*] Theodemir krol Ostrogocki woiował Węgry/ Illiryk/ Mifyá/ y ine kráiny/ ále z nim Leo miał przymierze *BielKron* 161; Takież y Lubárdus Kfiáżę Litewkie potáiemnie á nád wiárę swoię/ máiąc s krolm przymierze/ obegnał Hálicz Kázimierzowi *BielKron* 375, 47v, 179, 308v; Zwykli póspolicie pográniczni narodowie y Pánowie/ dla tego łpolne przymierze miedzy łobą miewác [*Solent ad eam rem foedera vicini populi et principes inire*]: ktorzi iż łędźiego żadnego niemáią/ przeto z łwey dobrej woli/ obieráią z obu łtron łędzie do rołrzygniienia roznic *ModrzBaz* 103; *StryjKron* 537; Foederati, dicuntur populi qui foedere et amicitia sunt coniuncti – Czi ktorzi łpolne przimierze máią. *Calep* 426b; Czy mniémaćie/ źefmy byli rozumu pozbyli/ iżefmy fie záwłze przymiérza iego [*Turka*] wyłtržégáli/ á przymiérza z nim nigdy mieć niechćieli? *OrzJan* 17, 112, 118, 122; *KmitaSpit* A3.

»naruszyć (a. wzruszyć), rzucić przymierze; zruszenie, rozerwanie przymierza; przymierze naruszono być ma« [w tym: między kim a kim (1), z kim (1)] [szyk zmienny] (2:1;2:1;1): Gdífch ye^{so} Kro. mcz. [...] łtrzech thego pylnye raczi abi zadna prziczina frvšchenya they prziyazny y przimyerza [z państwem włoskim] łpaniłthw ye^{so} Kro. mcz. dana nyebila. *LibLeg* 11/169v; yakołch łzye tho okazacz nyemoze. Abi S ofobi náłchey aza wolyam náłcham czo łzye thakowego dzyacz myalo czem bi tha prziyáłzn a przimyerze kthore yełth myedzi namy a Cze. ye^{so} mczą narvšchono bicz myalo. *LibLeg* 11/173, 10/94, 11/139; otoć łzłę dáry złoto y srebro/ ábyś zrzucił przymierze [*vade irrita pactum*] twe z Báázą Krolm Izráelłkim/ áby odćiągnął odemnie. *BibRadz* 3.Reg 15/19; *Phil* C3; Rátuy [królu Zygmuncie] łtrapionych ludzi przefłtrzegáiąc łwego/ Pokoiu ták iákobyś nie popadł iakiego. Vpadku z rozerwániá przymierza łłownego/ Cžego mądrze przefłtrzegay cžáfu łpokoynego. *CzahTr* Gv.

»przymierze poprzysiąc; przysięga przymierza« (2;1): gdi łzye wrocza [*połłowie*]. a pan Voyewoda półli łzwoye półlye ye^{so} K.m. bendzye raczil przimyerze tho [*pana hetmana koronnego z panem Piotrem wojewodą*] poprzilzyancz y lyłthi łzwoye łwolyam rad łwoych dacz. *LibLeg* 11/185v, 11/185v; ponieważ y łam Cefarz Turecki przyłięgę przymierza łpolnego przedtym iulz był dobrowolnie przyłłał/ Byłoby to przeciw práwu włzech národow/ gdyby Polacy áczkolwiek Pogáńłkiemu Pánu wiárę złamáć mieli *StryjKron* 722.

»przymierze (po)stanowić, ustawiać; postanowienie przymierza; przymierze stanowione« [w tym: z kim (7), między kim (2)] = *statuere foedus JanStat* [szyk zmienny] (9:1;1;2): *LibLeg* 11/185v, 186; przypadli na Żydówkę narod pierwej woyną/ będą ich Rzymianie ratować z chuci/ á vprzeymie/ iákoby im czas dopuścił: [...] W te flowá poştánowali Rzymianie z Narodem Żydowskim przymierze [Secundum haec verba constituerunt Romani populo Iudaeorum] *Leop* 1.*Mach* 8/29; *BielKron* 387; Tego też czálfu Krzyżacy przeciw poştánowieniu przymierza Páffenheyneńskich miełczan namawiali/ áby fię od Krolá do nich przedáli *StryjKron* 637, 447, 747; ábowiem poştánowiwszy przymierze między łobą [Władysław Węgierski z cesarzem tureckim Amuratem]/ Władysław ie złamał/ zá námowá y perfwázyą Papieżá *Phil* O4; *OrzJan* 48; z którémikolwiek ofobámi/ którýkolewkie doštoyności/ nie będziemy íprawować/ vftáwiać/ y vmocniác iákich przymiérz/ zapifów/ ábo poştánowienia/ iáwnie y táiemnie/ áni przez się áni nápráwné ofoby: áni My Miłtrz/ Komendorowie/ y náłzy potomkowie/ żadnych woien przeciwko Krześciáńskim ludziom wćzynác *SarnStat* 1095, 1012, 1022; *KlonKr* D2.

»przyjąc przymierze« [w tym: z kim (5)] = *percutere foedus PolAnt; acceptare foedus JanStat* [szyk zmienny] (7): przed kylkyem lyath pan Voyewoda przimyerze y s zyemyam íwam od náłch prziyal. *LibLeg* 11/158; Przeto Máchometh poştáł do Epiru przodkiem íwego Hethmáná Amezę ze trzemidziefty tyfiác ludzi/ przyiáwwszy przymierze z Perfy/ áby Skánderbegá trapili. *BielKron* 251v; Látá od Kryftufá 1415. Kłiążę Bofeńkie odstápiło od Zygmuntá Krolá Węgierskiego/ y przyięło z Turkiem przymierze. *BielKron* 274v, 207; *BudBib* *Ios* 9/7[8], 11; *SarnStat* 1104.

»przymierza strzec (a. przestrzegać)« = *foedus observare JanStat* (3): *LibLeg* 11/81; [powie Dergut czaus wysłannik hospodara] O statecznym Kr. IM vmysle, wchowaniu dobrej przyiazni, y sąsiedztwa z Cesarzem IM y Panstwy iego, przykładem Przodkowswych áze KIM kazał swym przymierza przestrzegac, pilnie *ActReg* 122; *SarnStat* 1106.

»szukać przymierza« [w tym: z kim (1)] (2): A ínadz wífycy przełózeni z Egiptu pobieżą poddáváiác íe pod możnoć twoię y ziemie murzyńskie podádzą dobrowolnie ręce íwoie ílukáiác przymierza [*Ps* 67/32]. *RejPs* 99; (nagł) Eudámidás Lákońki. (-) TEn gdy Perfy poráził/ potym z Mácedony/ Szukał prętko przymierza/ choć nie zwyciężony. *RejZwierz* 26v.

»(u)czynić, udziáć, sprawowác przymierze; przymierze (jest) (u)czynione(-o)« [w tym: z kim (18), między kim (a kim) (6), o co (1)] = *percutere foedus Vulg, JanStat, Cn; facere foedus Modrz, JanStat, Cn; inire foedus Vulg; componere pactum PolAnt; celebrare foedus JanStat* [szyk zmienny] (24:1:1;10): *MetrKor* 38/501, 502; Strzecz thego pylne bedzye ye^g Kro.mcz.abi Zamek zadni na zyemy ye^g Kro.mczy bvdowan nyebil. y nyeyefth the^g mnymanya o Czezarzv Tvreczkyem ábi tho myal nad przimyerze kthore ye^g Kro.m. íznym ma vczynycz. *LibLeg* 11/181v, 10/64, 150, 150v, 11/186; Wziął [!] tedy Abráhám owce y woły/ y dał Abimelechowi: y vczynili obá między łobą przymierze. *Leop* *Gen* 21/27; Y prorokował Eliezer íyn Dodau z Márefá mowiac do Iofáfátá: Iże vczynił przymierze z Ochozyáfem [*Quia habuisti foedus cum Ochozia*]/ íkarał Pan pracą twoię/ íz po rozbijály [!] íe Okręthy/ áni mogli płynác do Thárfys. *Leop* 2.*Par* 20/37, *Gen* 21/32, 2.*Reg* 5/3, 1.*Mach* 11 arg; *BibRadz* *Gen* 21/27, *Dan* 11/6; *BielKron* 389v; Y wypráwił [*Ptolemeusz*] poły do Demetryufá Krolá ítymi słowy/ vczyními rychło między łobą przymierze/ á corkę moię ktorá ma Alexánder/ tobie dam w małżeńtwo/ y otrzymałz kroleńtwo oycowkie. *BudBib* 1.*Mach* 11/9, *Gen* 21/27, 32, *Ios* 9/6;

ModrzBaz 103; Potym Kroniká Ruřka wřpomina/ [...] iřz Bolesław Chrobry Miecisławowić pierwfzy Krol Polřki/ Roku 999. od Ottona wtorego Cefárzá w Gnieźnie koronowány/ vczynił przymierze z Wołodimirzem Xiążęćiem Ruřkim *StryjKron* 165; *Phil* C2v, C4; Y tym práwem turczyn v ludźi wielkim iest/ y przez to zda lie być zwycięzczá ftráľznym/ gdy vczyniwřzy ztobá przymiérze/ ták rozumieć/ że mu wřzřtko cznić wolno/ á tobie nie wolno. *OrzJan* 105, 73, 87, 116, 118; Tákiz [lege: Takieź – tak *JanStat*] co lie tycze Artykuľu *de Foederibus et Pactis* z poľtronnými Narody/ ná to lie zobopólnie zgodźili [mistrz pruski i król polski]: iż ná potym żadné zmowy y Przymiérza czynioné ani řtánowioné/ [...] bydź niemáią *SarnStat* 1012; y przy Iego Iáľności y Kroleřtwie będe řtaľ/ y przy iego potomkách iáko Rádá iego Iáľności przeciwko koźdemu iego nieprzyacielowi: z którym to nieprzyacięlem żadnego řtánowienia y przymierza nie będe czynił [nullo tractatus, foedera aut inducias faciam *JanStat* 909]/ przez zwolenia iego Máieřtatu *SarnStat* 1125, 1012, 1022 [2 r.], 1095, 1127; [*PamJancz* 65].

»przymierze utwierdzić (a. potwierdzić, a. potwierdzać), umocni(a)ć; przymierze (jest) utwierdzone (a. potwierdzone) (przysięgá), ugruntowane; potwierdzenie przymierza« [*w tym: z kim* (4), *miedzy kim i kim* (2), *z strony kogo* (1)] = *foedus affirmare, firmatum foedus JanStat* [*szyk zmienny*] (7:2;5:1;2): řzda řzye ye⁸⁰ Kro.mczi za rzecz potrzebna Abi pan Voyewoda przimyerze tho. thak yako przodkowye ye⁸⁰ y oczyecz czynily. przifřyegam řřwam vczwyerdzyl. *LibLeg* 11/171, 10/64, 11/175, 181, 185v; [*zjechali się królowie z pany radnymi*] rádźić iáko by řie mogli wřzyřcy řpolną ręká pomřćić okrutney řmierći řtryiá řwego Władźiřławá Krolá Węģierřkiego nad Thurki: [...] Wiedzyaľ to dobrze Turek/ s tey przycyny wielki pořeľ iego przyiechaľ do Krákwá tegoź roku/ chcąc potwierdzić przymierze *BielKron* 398, 254, 407, 407v [2 r.]; A iż tákowe řprzymierzenia/ nietyľko ludźiom iedney religiey/ ábo iedney wiáry/ ále teź y rozney godźi řię miedzy řobá mieć/ przykľadem oycow řwiętych moźe řię to pokázáć: iáko gdy Abráham napirwey/ á potym Izáák z Abimelechem przymierze vczynili/ y przysięgá ie potwierdźili [*foedus fecerunt illudque iureiurando confirmarunt*]. *ModrzBaz* 103; A Táránowřki Andrzej z ziazdu Wářřzáwřkiego/ tegoź Roku 1574. Wiefieni o S. Micháľe do Turek był poľtan/ dla potwierdzenia przymierza z Kroleřtwem Polřkim y Wielkim Xięřtwem Litewřkim bez Krolá. *StryjKron* 777, 777; *SarnStat* 1093, 1095, 1104. Cf »wedle przymierza przysięgá utwierdzonego«.

»wnieřć, wřtaľpić w przymierze« [*w tym: z kim* (1)] = *foederari PolAnt* (2:1): Oni mu odpowiedzieli [*Abimelech i Pikol Izaakowi*]/ Widzieliřmy řthobá być Pána/ y dla tegořmy rzekli: Niechay będzie przyřyęgá miedzy námi/ á wřtaľpmy w przymierze [*et ineamus foedus*]: ábyř nam nic złego nieczynił *Leop Gen* 26/28; *BibRadz Gen* 14/13; *BielKron* 209v.

»wypowiedáć (a. wypowiedzieć) przymierze; wypowiedzienie przymierza« [*szyk zmienny*] (3;1): Kliweńřkie Kľiąęę/ wřziáwřzy od Cefárzá gleytowne liřty/ poľtaľ poľty do Krolá Fráncuřkiego wypowiedáiąc mu przymierze *BielKron* 221v, 245; *SarnStat* 440; [*Tatarzyn brzydliwy*] Dla plonu/ dla korzyřći niecnotę řwá pľodźi: Mordue/ pali/ we krwi Chreřćiáńřkiey brodźi. Nie iáko Rycerz práwy iáwnną wojnę toczy/ Przymierze wypowieda/ potyka řię w oczy *KlonWor* 30.

»wziáć, brać przymierze (pod przysięgami); przymierze wzięte« [*w tym: z kim* (36), *przeciw komu* (1)] = *percutere foedus PolAnt* [*szyk zmienny*] (33:6;2): *FalZioľ* V 52v; Gdyź do Poľowczow

przybrali sie Tatarzy/ tedy oni wziawszy z Rufią przymirze [*postularunt per ambasiatam ipsos principes rutenorum*], żądali ich o pomocz/ [...] gdy by Thatharzy Połowcze zwyciężyli *MiechGlab 3; LibLeg 10/62; Herod bierze przymierze z Tyriyczyki y Sydończyki. BibRadz Act 12 arg, Gen 21/32, Os 12/1; Tego czału krolował w Ieruzalem Adonifedech/ ktory gdy wlyłżał iż Gábáonitowie wzyęli z Zydy przymierze/ bał sie *BielKron 47v; Lántgraw widząc ty niezgody/ wziął przymierze do łżeści lat/ z Tygurzány/ Bazylijskiemi/ Argentińskimi/ aby łobie łpołu pomagáli *BielKron 209v; Prowadził go [cesarza] Krol Boleław z Gniezná aż do gránic z wielką poćciwością. Przyiechawszy do Gniezná wziął przymierze z Rufkim kfiążęciem/ á przeciw Boleławowowi brátu ćiotczonemu *BielKron 345, 47v [2 r.], 49, 163, 168v, 207 (27); Bazyli choć był Cefarz zániechałby zwády/ Nie sftáłoby mu łkárbow ná wielkie żołnierze/ Mufiałby z Orchardkiemi wzyać zaráz przymierze/ Bo tych wiele w łáfiedztwie á porządnie żywą *Paprpán T3v, T3; z łásiády pogránicznemi przymierze bierz [Cum vicinis autem populis foedera ineunda sunt]. ModrzBaz 126v; StryjKron 335, 582 [2 r.]; y czuleś to wálzá kró:M. dobrze łam/ y tákeś rozumiał/ że iemu [cesarzowi tureckiemu] sie godziło wšyftko czynić/ wálzény K.M. tylko łámému niegodziło sie dla przymiérza iuż wziętego nic poczynác. OrzJan 75, 74.*****

»zawrzeć przymierze« (1): Bo tho [*zgodę między cesarzem tureckim a Ludwikiem węgierskim*] yednacz małz yvłz vczynywšy a zawarwšy pokoy gy przymyerze *MetrKor 38/502.*

»zjednac przymierze« [*w tym: z kim (1), od kogo (1)*] (2): Thegoż roku Piotr Opaleńki pofeł wielki/ do Turek ieżdžil w pofelstwie: ten z iedná y przynioł przymierze do żywotá obu Krolow Zygmuntow/ thak od Tátar/ Wołochow/ iáko od Turkow. *BielKron 422v; StryjKron 757.*

»przymierze (z)łamać, (z)gwałcić; (z)gwałcenie, złamanie przymierza; zgwałcone, złamane, niezgwałcone przymierze; zgwałciciel przymierza« [*w tym: z kim (2)*] = *violare foedus Modrz, Cn; violatio foederis JanStat, Cn; inviolabile foedus JanStat; transgredi constitutum PolAnt; foedifragus Cn [szyk zmienny] (12:4;6:2;2:2:2;1): BibRadz 2.Par 16/3; Cefarz Konftántynopolłki widząc krolestwo Egipłkie być w łábych rękach/ obawájąc sie áby nie przyšlo w nieprzyacielłkie ręce/ nápráwił Almeryká krolá/ áby on złamawšy przymierze ktore miał s Sultanem/ Egipt pod łwą moc podbił *BielKron 179; Prulłki też Miftrz Páweł z Ruzdorfu/ złamawšy przymierze/ ktore był Zygmunt miedzy imi v iezyorá Mielno poštánowił/ ziemię Kuiawłką y Dobrzyńłką czału wniebo wzięcia pány Máryey okrutnie woiował *BielKron 387, 312, 400v; BudBib 1.Mach 7/18; ModrzBaz 21v; Tám go [Sachmata carza zawolskiego] wnet Krol Alexander ošądžil być zgwałcicielem przymierza [z carem przekopskim]/ y zdraycá *StryjKron 697, 717; Phil O4 [2 r.]; nie vfa [Turek] zgołá przymiérzu łam łwému/ które złamał/ wziawšy przez zdráde ziemię Wołosłką. OrzJan 7, 8, 25, 87, 113 [2 r.], 115 (11); Téż wšyftki zgwałcenia Przymiérza/ pokoiu/ y poštánowienia obietnic/ iefliby które miedzy łtronámi ná woynách przelšlych przydáły sie/ zá mocá ninieyłzény zgody nikkzemné czynimy y wniwecz obrácamy. SarnStat 1081, 1068, 1081 marg, 1086, 1093 [2 r.], 1099, 1115 [2 r.]; [*BielKron 1551 17v*].****

Wyrażenia: »do czasu, doczesne przymierze« [*szyk 3:1*] (3:1): Gdy sie Cefarz zebrał ná Kfiążę Kliweńłkie/ Kfiążetá Niemieckie pofiły przez pošły Graⁿwellaná/ áby doczełne przymierze Kliweńłkiemu Kfiążęciu dał *BielKron 221; Potym rychłó Weneccy pošłowie przyiecháli/ winszuiąc*

mu [nowo koronowanemu królowi Olbrachtowi] wżytko dobre ná tym przełożeńftwie: także Tureccy połłowie/ s kthorymi do czału wzyął przymierze. *BielKron* 398; *OrzJan* 8, 9.

»mocne przymierze« (1): (*nagł*) Pelopidás Tebáníki Krol. (-) ALEXánder Fereyfski kiedy go poimał/ Máiąc mocne przymierze/ wiary mu nie łtrzymał. *RejZwierz* 34.

»pewne (bliskości) przymierze; upewnienie przymierza« [szyk 2:1] (2;1): Niemiecką ziemię/ Włofką/ y Węgierfką pewnym bliskości przymiérzem mamy z królestwem łpoioné. *OrzJan* 63; Y więc ty o Królu rozumieć bédziefz/ áby z tym człowiekiem [*cesarzem tureckim*] przymiérze pewné bydź miáło? *OrzJan* 104, 115.

»przyjacielskie przymierze« (1): Przyiecháli też połłowie Mołkiewcy Litewfkie rzeczy poštánawiác. Też pośeł Przekopłkiego Carza o przyiaćielfkie przymierze/ iáko s Kázimierzem oycem dzyerżeli. *BielKron* 407v.

»spolne przymierze« [szyk 7:2] (9): [*Księżęta złożyli sejm*] iefli bi fie w czym niezgadzáli pilnie fie tego wywiádowali/ á gdy miáłtá niewżytkich Artykułow Kłiążęcych przyimowáły/ niebyło łpolnego przymierza *BielKron* 207, 207 [2 r.]; *ModrzBaz* 103; Bundgenofz. Sprzymierzony [!]/ Przyśięgły: Et, W łpolnym przymierzu bédący. Confoederatus. *Calag* 106a; A gdy ták zbići byli od Zmodzi Krzyżacy/ Iufz mieli łnádny pokoy od Prułow Polacy/ Wziáwłzy łpolne przymierze z młodym Krolem potym/ Zgruntowáli w pokoiu Polfkie łpráwy złotym. *StryjKron* 582, 722; *Calep* 426b; *OrzJan* 115.

»przymierze w wierze, wiary« (2:1): Argentinowie dla obrony przyięli łpolne przymierze w wierze z Tyguryány/ z Berniány/ y z Bázyliány/ bo też łobie łą blisko. *BielKron* 207, 207, 209v.

»przymierze (jest) wieczne« = *foedus perpetuum* *JanStat* [szyk 8:4] (12): Ie⁸⁰ Kro.m. aczkolwyek wyedzyecz raczi yłch przimyerze ye⁸⁰ Kro.mczi myedzi panyłthwi Ie⁸⁰ Kro.m. a szyemyam Moldawfkam yełth wieczne. [...] A włchakołch [...] *LibLeg* 11/186, 10/150; Sultan Egipťá/ pośłał do Almeryká krolá o pomoc/ obiecuiąc mu trybut wielki poštápic/ y wieczne przymierze trzymác. *BielKron* 179, 356v, 395; *SkarJedn* 379; Krol Polfski Kázimierz/ wielki rzeczony/ poštánowiwłzy przymierze wieczne y krewność z Cefárzem Karoluffem Krolem Czeskim/ vmyślił oštátká Rułkich ziem dochodzić á do Polfski przyłęczyc *StryjKron* 447, 747; *OrzJan* 89; Którą to zgodę/ iedność/ y przymiérza wieczného zámknienié/ My brát Lodwik z Erlichawlen Miłtrz wielki/ z Komendory/ Conwentem/ y Zakonem náłzym/ imięniém náłzym y potomków náłzych y Conwentu/ [...] pochwalamy *SarnStat* 1105, 1106; Kázimierz w dobry cel tę ziemię włtáwił, Wyiáł z nierządu, wczás y pokoy łpráwił. Z Węgry przymierze poštánowił wieczne, Chcąc mieć od łásiádá włóści łwe bęłpieczne [!]. *KlonKr* D2.

»przymierza zamknienie [= *postanowienie*]; przymierze zamknione« = *foederis conclusio, foedus conclusum* *JanStat* (2;1): Téż áby ninieyłzého pokoiu áłbo przymiérza y iedności zámknienié z tym obfitłzą przelťrogá było łtrzeżono przez nas Miłtrzá/ Komendory/ y Zakon: [...] przyśięgá [*lege*: przysięgná]: iż bédą chowác ninieyłzy pokóy niezgwáłcenié á nienárułzenié *SarnStat* 1103, 1093, 1105.

»zdradne (a. zdradliwe), krzywoprzysięgłe, omylne, zmyślane przymierze« (2:1:1:1): *RejZwierc* 188; Y tak oblikiem zdrádnego przymierza was podfzedźzy [*cesarz turecki*]/ naprzód Białą Graecią pośiadł/ potym Wárádzyn *OrzJan* 6, 75, 88, 116.

»przymierze do żywota (do żywotow), dożywotne« [szyk 3:2] (4:1): Azałyącznye nasz zandaly, aby thefz valf szyn, znałzem szynem do ych zywothow przymyerze myely *LibLeg* 7/41, 7/41 [2 r.]; *BielKron* 422v; Tegoż Roku Piotr Opalenki pośedł do Turek/ ziednał przymierze z obiema Krolámi/ dożywotne/ od Turkow/ Tátarow/ y Wołochow. *StryjKron* 757 [*idem BielKron*].

Szeregi: »inducyje alias przymierze« (2): thedy thy nyemayącz natho baczenya, przedfłfyá yedz fthá Inſtructyá. a wedlye they wſzythko sprawy [*lege*: spraw] okolo tych induczyy alias przymyerza wangyerfkyego *MetrKor* 38/503, 38/500.

»przymierze i obietnice« (1): Czo fye dothicze o wyeznye ktore pan woyewoda powyada bicz yefcze na olfthinye [...] Tho Krol ye⁸⁰M chce przimyerze y obyethnyce swoye wtich y wynich rzeczach zachowacz *LibLeg* 10/121v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»(ani) pokoj i (a) przymierze« = *pax et foedus JanStat* [szyk 8:2] (10):nyeodmyenna Inſtructia a refolucia dawamy, [...] aby thefz thakyełch [*cesarz turecki*] vczynyl przymyerze a pokoy skrolyem yego myłofczyá wangyerfkim *MetrKor* 38/501, 38/502 [3 r.]; A ia Rudolff z łáfki Bożey Biſkup Láwentfki [...] iżem wſzyłtki przerzeczone rzeczy fłánowił/ zgadzał/ [...] y dla wietfzýy wiadomości y ſwiádectwá ręká moią podpifałem/ tákowy pokóy y przymierze pochwalájąc [*concordiam et foedus approbando JanStat* 887]/ y wdźięczny y mocny máiąc/ Biſkup Láwentińfki ręká fwą. *SarnStat* 1107, 1068, 1086, 1099, 1115 *marg*; Bo iáko przed Tátary Ruſin záwždy czuie/ Gdy przez wieſci przypádnie y iego plundruie. Ták y oni [*żurawie*] przymierza nie máią żadnego. Ani pokoiá nigdy w domu bełpiecznego. *KmitaSpit* A3. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 12 r.*]

»przymierze i posłuszeństwo« (1): Bochdan Woiewodá Wołofki złamawfzy przymierze y poſłufzeńſtwo wedlug hołdu/ do Podolſkich y Ruſkich Ziem ná poczátku Mieſiáca Lipcá zwielkim woyłkiem wtárgnął był *StryjKron* 717.

»przyjaźń i (a) przymierze« [szyk 15:4] (19): ony [*synowie sultana Sulejmana i króla Zygmunta*] thefz mogą po nałzey smyerczy same łszobá dobrze ſzyá zachowaczy, y przyałzny myeczy y przymyerze. *LibLeg* 7/41; y bendzye ych [*poddanych cesarza*] zadal [*nasz poseł*] ymyenyem nałfchem. Abi [...] otho łzye prziczinyaly abi prziyalzn y przimyerze ktore S Czefarzem ye⁸⁰ mczá mami zachowano bilo. *LibLeg* 11/173, 7/41, 11/135v, 139v [2 r.], 140, 169v (14); [*cesarz turecki*] przymierzem y fpólná przyiáźniá was [*panowie rycerze*] włowił y wwikłał *OrzJan* 6, 65. Cf »wedle przymierza a (i) przyjaźni«, »nad przymierze i przyjaźń«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»przysięga i przymierze« = *constitutum et iusiurandum PolAnt* [szyk 3:1] (4): abowiem rozvmiemi yz za yego panowania. granyczam nałfchim tham sthey stroni pokoy bedzie zachowan dla they prziflyegy y przimyerza ktore pan Woyewoda wyeczne fnamy ma y Z zyemyá naschá vdzialal y poprzifliagl *LibLeg* 10/150; *BudBib* 1.*Mach* 7/18; Iełt też znáczna kaźń Bołka s ftrony złamánia przylięgi y przymierza vczynionego/ miedzy Władyfláwem Węgierskim Krolém/ á Amuratem Celárzem Thureckim *Phil* O4; *OrzJan* 115. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»przymierze albo (i) stanowienie« = *foedus et tractatus JanStat* [szyk 2:1] (3): A Przymiérza álbo ftánowienia z którymkolwiek Narodem przed tym wczynioné/ któreby były ízkodliwe którey ftronie/ dzierzáné bydź nie máią. *SarnStat* 1012 [*idem*] 1022, 1125.

»umowa (a. zmowa) i przymierze« (3): *StryjKron* 511; *Foedera aut pacta*, álbo znowy/ y przymierza z postronnými narody wedle ípólnéy zgody Wárłzáwłkiéy ná potym żadné czynioné áni ftánowioné/ [...] bydź nie máią *SarnStat* 1022. Cf »przeciwko umowie i przymierzu«.

»przymierze i zjednoczenie« = *unio et foedus JanStat* [szyk 2:2] (4): *BielKron* 209v; DAniło Krol Rulki wziáwłzy przymierze y ziednoczenie z Mendogiem Krolem Litewłkim/ połtał z nim íeístrzeńcá fwoiego Swarna álbo Swarmira ná burzenie Mazowłsza *StryjKron* 335; Oznáymuiemy przez ninieyłzy Liít/ [...] Íż ácz ziednoczenia y przymiérza miéędzy Páńłtwy/ to íeít/ Królełtwem Polłkim y Wielkim Ksíełtwem Litewłkim y ziemiámi imże podległémi/ [...] íą chowáné. włzákże gdy [...] *SarnStat* 997, 1095. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »wedle (a. podług) przymierza« (26): To tez kazal krol ye⁸⁰ M. powiedziecz yz na seymi vedle przimierza Staroítam kaze yełdzycz *LibLeg* 11/72; Abowym skarza fzie kvpczi Ie⁸⁰ Kro.M. yłz nyemaya thego bełpyeczeńłhwa y ízwobodi do Voloch y do Tvrek íkvyamy ízwimy yełdzycz ktorebi wedlye przimyerza myecz myely. *LibLeg* 11/139; Agdzye bi otho myanowyczye kthorego poddanego. ye⁸⁰ Cro. mczi pan Voyewoda wimyenycz chczyal. ye⁸⁰ Kro. mcz íznyem wedlye przimyerza czynycz bendzye raczil. *LibLeg* 11/170, 11/71v, 73, 138, 139, 151v (19).

~ wedle przymierza miedzy kim a kim (1): ye⁸⁰ M Thur: Czess: livdziem rołkazał zebi na potim tego [*tj. szkód*] nieczynily alie yzebi fye wedle przimierza a przyazny tey ktora yełth miedzi namy a Czess: Thur: zachowiwały *LibLeg* 11/28v.

Wyrażenie: »wedle przymierza przysięgą utwierdzonego« (1): yakołch tho yeo C. m. y zatha przyaznyam kthoram s ye⁸⁰ m. chowami y wedlye przimyerza przifzyegam ye⁸⁰ mczi wczvyerdzonego wczynycz yełth powynyen. *LibLeg* 11/174.

Szeregi: »podług postanowienia i przymierza« (1): [*poseł króla polskiego ma oskarżać Tatarów przed cesarzem*] ze się do Panstw Kr. IM. wezbrali, [...] aze to czynią Niemcom ku pomocy. na ktore ze Kr(olowi) IM Tatarowie iako powinni podług postanowienia y przymierza pomagac mieli *ActReg* 122.

»wedle przymierza a (i) przyjaźni« [szyk 1:1] (2): yakołch mi nyeodmyennye dvfanye oye⁸⁰ mczi mami yłch wthem wedlye przyazny y przimyerza kthore sye⁸⁰ mczią mami zachowacz fzye bendye raczil. *LibLeg* 11/174, 11/28v.

»wedle spisków (a. zapisów) i przymierza« (2): powie possel nasch panv woyewodzie. yz go mi za tho ządami abi rołkazał włziczkim włzitky krziwdi poddanich naschich przefluchacz aym sprawiedlywocz nieodwłoczna wdzialacz wedle ípyłkow y przimierza ktore miedzi namy yełth wczyniono. *LibLeg* 10/150v, 10/151.

»wedle zwyczaju i przymierza« (1): Alye ych bi syem wedlye íwego zwiczayv y opyłłanego przimyerza na granyczach bicz myal [*Piotr wojewoda wałaski*] pozwolicz nyechcze. *LibLeg* 11/152. ~

»z przymierza« (3): Abowym ye⁸⁰ Kro. m. kałzdemv Samfzyadowy ífwemv. thilye ylye íprzymyerza yełth powynnyen ísprawyedlywołcz íłam s syebye czynycz raczi y ítrzeze thego pylnye

LibLeg 11/171, 11/162; [wspomnij sobie] iefli przedtym kiedy/ teraz niedawno/ kiedy mężá czyftého Bernátá Pretwicá domagał fie [Turek] od wálzény K.M. z przymiérza *OrzJan* 87.

»przeciwko przymierzu« (1):

~ Szereg: »przeciwko umowie i przymierzu« (1): Przithym thesz pan moy kazal Vafzey C.M. powyedziecz, ysz przeczywko vmowye y przymyerzv ludzye Vafzey C.M. Tvrczy sthoją s owczamy fzwoyemy y sbarany, y pafłzłą ye wzyemy K ye⁸⁰ M. pana mego *LibLeg* 7/9. ~

»nad przymierze« = *wbrew przymierzu* (3): Oborzylfi fie [Gieza i Salomon] theż ná Bulgary/ iz pułzczáli do nich nieprzyiaćiele ich Kumany álbo Wáláchy nád przymierze. *BielKron* 300v, 345; [BusLic 5v; iz czar tatarski Kazigierey obraził nas, szkody w ziemi naszey nad przymierze czyniąc. *CorfusDocum* [1597] nr 199].

~ nad przymierze miedzy kim a kim (1): *LibLeg* 11/28v cf Szereg.

Szereg: »nad przymierze i przyjaźń« (1): A wlożą [nasi] na Turky nasche wynę fkarzacz przed Sedziakiem ze ony nad przimierze y przyasn ktora yeft miedzi namy a Czess. Thur: to czynycz panftwam y poddanym nafzim smiely *LibLeg* 11/28v. ~

»pod przymierzem« (4): czyli wálzá kró: M. mówić będziefz/ żeć/ przymiérze niedopusći/ ábyś nań [na Turka] vderzył? O mizeria náłzá/ iefliżełmy ináčéy zginąć niemogli/ ieno pod tym przymiérzem. *OrzJan* 102; Powiédzmi Céláru turecki/ Małz [tj. czy ma] Król polłki Zygmunt przyiacielá z ćiebie zá tym przymiérzem? Ma. Czemu? Temu/ ábym pod tym przymiérzem dostał ziemie Węgierfkiéy *OrzJan* 114, 109.

~ pod przymierzem czyim (1): Y przetóz z nim [Turek z królem] przymiérze vczyniwfzy/ rzućil fie nań pod tymże przymiérzem fwoim/ którego ón nigdy zá przymiérze łobie niémiał *OrzJan* 118. ~

»za przymierzem« (4): Potim Gotowie ktorzi iefzce byli w Scitijey zołthali po miałtach niektorych za przimirzem [pace oblata]. Rozmnożywłzy fie Tatory [...] wykorzenili. *MiechGlab* 37; náwet Węgierfka ziemiá od niego [od Turka] záтым przymiérzem befpieczna nie byłá. *OrzJan* 119, 114.

~ za przymierzem czyim (1): Co rzekę o inłzych narodziéch y królestwach/ które zá tym przymiérzem wálzym przyfzły pod moc iego [cesarza tureckiego]? *OrzJan* 9. ~

W przen (3) : Czyli to ofobnéy łálce Bożéy nád łobą przyznáwác nie mamy? że to iuz w garści teraz iefł wálzény [panowie rycerze]/ kináwłzy ná ftronę przyiaźnią obłudną Turecką/ wyzuć fie z tych šídeł przymiérza iego/ któremi was vwikłáł *OrzJan* 15; Co włzyftko/ by było cáłé á nie zgwałconé/ y by fie pod płáczykiem przymiérza świętego ten gwałt/ y té zdrády nie táily iego [cesarza tureckiego]/ nigdy to pewna/ nie byłby był Papiéz powodem do tákiéy woyny *OrzJan* 119, 127.

Przen (2) :

Zwrot: »przymierze uczynić [z czym]« (2): Izali przymierze vczyni żelázo z żeláz^{em} [Numquid foederabitur ferrum ferro] od pułnocy/ y miedz? Bogáctwá twoie/ y fkárby twoie/ dam ná rołthárganie dármó/ we wífelkich grzechach twoich/ y we wílyfthkich gránicach twoich. *Leop Ier* 15/12; Iefliby te obietnice o ludziách á nie o tychże beftyách námienionych rozumiaáne miały być: á ná cožby Bog przez Ozeafzá [...] obiecowáł przymierze vczynić dla ludu fwe⁸⁰/ z żwierzęty polnemi [foedus ... cum bestia agri *Vulg Os* 2/18] *CzechRozm* 114v.

b. *Rozejm, zawieszenie broni między walczącymi stronami; pax HistAl, Mącz, Vulg, Calag, Cn; indutiae Mącz, Cn; dextra Vulg; pactum PolAnt; pactio, quies, vacatio militiae Mącz; foedus pacis Modrz; feriae belli Cn (170) : RejRozpr E; Benádáb krol Syryjki zebrał wzytek załtęp swoich ludzi/ ktemu było z nim XXXII. krolow/ obległ Sámaryą. Połtał tedy Acháb połty do Benádáb o przymierze/ ále go nie mógł otrzymać *BielKron* 85; y półzczęściło łie Kliweńłkiemu Kłiążęciu zá pomocą Krolá Fráncułkiego/ przeto Kłiążę Kliweńłkie wzgárdził tym przymierzem [z cesarzem] *BielKron* 221, 58, 241, 252v, 383v, 406 *marg* (10); Quies etiam, Pokóy/ to yełt przimierze. *Mącz* 341c; Pax sequestra, Przimiérze/ to yełt/ podniełsienie woyny do niektórego czálu. *Mącz* 384c; Perturbare pactiones bellicas periurio, Wykrozić przeciwko przimierzuz. *Mącz* 469d, 96c, 99a; Iako maćie pod Mołkwą/ łwoich zamkow dołtác/ Powiem wam/ [...] iść [...] Pod párgan/ włóżywłzy ie [niecki] ná łwoie rámoná/ [...] Gdy tą łpráwą poydziećie/ w koło miáłtá ná nie/ Wnet vkażá przymierza/ známie ná párkánie. *BielSat* N2 [*idem BielSjem*]; *PaprPan* B3; *ModrzBaz* 22; ácz Miechouius/ y Wapowłki/ tákże Bielłki tey bitwy łkutku nie kłáda/ Ale Cromerus [...] kłádzie/ iż łię tá woyná przymierzem łkończyłá *StryjKron* 697; Krol Sigmunt przyáchwłzy z Litwy po Mołkiewłkiey oney woynie y przymierzuz/ zložył Siem w Piotrkowie *StryjKron* 717, 572, 687, 737 *marg*, 782; *BielSjem* 37; *OrzJan* 104 [2 r.]; [*HistTroj* I4].*

przymierze z kim, z czym [= społeczność] (47): Przymierze z mołkwą. *BielKron* 401v *marg*, 253v *marg*, 389v; Vacatio militiae, Stanie przimierzá s nieprzyjacielem. *Mącz* 472b, 457a; Przymierze z Krzyżáki. *StryjKron* 577 *marg*, 687 *marg*, 737; [*BielKron* 1551 241]. *Cf Fraza, Zwroty*.

przymierze czyje (1): Ze go [tego, co ludzi Turkom wydawał] tákim łpołobem karano ná rynku/ Iak był karan v Rzymian/ za Hołtiliulá/ Metius Suffetius, zá Krolá Tullulá: Iż rozerwał przymierze łwieżo námoiwone/ Albánow y Rzymiánow mocno łtánowione. *KlonWor* 32.

Ze zdaniem przydawkowym referującym treść przymierza (1): Nie odmowili [*Polacy*] przymierza Kłiędzu Mołkiewłkiemu. A ták przez łwe połty tákie przymierze wzyęli do łwych żywotow/ iż zamki włzytki ktore Michał Głińłki w Litwie ładził miály być wrocone krolowi/ więznie z Mołkwy y z Litwy włzythki z wypułzczác *BielKron* 406v.

W połączeniu z określeniem czasu trwania przymierza [w tym: do [ilu] lat (11), dni (5), miesięcy (3), czasow; do gromnic, do [którego] dnia, do [którego] czasu; za [ile] lat, dni; na [ile] lat (4), na [jaki] czas (2); [ile] dni, od [ilu] lat, od [kiedy] do [kiedy]] (34): *RejZwierz* 37v [2 r.]; Przeto Grekowie żądáli do trzech lat przymierza/ y otrzymáli. *BielKron* 57v; Widząc Agámenon co dzyeń to mniej ludu być/ prółili przymierza do siedmi miełięcy. *BielKron* 58v; w ten czas też Gerárdus Welthuichus przyiechál z połelłtwá z Thurek/ y przyniołł zá pięć lath przymierze. *BielKron* 230; Obległ Bolełław Nakłó/ ná kthorym było dziełięć tyłięć Pomorzán. Vprołili łobie Pomorzánie przymierze do piętnáłtego dnia. *BielKron* 352v; [*mistrz pruski wziął ziemię dobrzyńską*] Krol/ ciágnął s Poláki do Bydgołzczey/ dobył iey záłię/ chćiał dáley iechác dobywác: á w ten czás przyiechály Kłiążęłá Słáłkie/ Olełznickie/ [...] biorąc miedzy nimi przymierze od puł połtu áż do S. Ianá krzcćielá. *BielKron* 383v; Bacząc tho Wáłł Iwánowic wielki kłiądz Mołkiewłki/ iż łie mu nie wedle myłłi wodziłó/ zwłáłzczá/ kiedy widzyál łwoie ráne y włsy łpułtołzone/ połtał do krolá o przymierze do kłłká dni *BielKron* 406, 57v, 58 [2 r.], 58v, 59 [2 r.], 109 (22); cessatio pugnae pactitia, Vmowione przimiérze do kłłká

dni. *Mącz* 272b, 167a, 275c; [*panowie polscy i węgierscy*] przymierze ná trzy látá z Węgierfkimi/ Polfkimi/ y Czelkimi Krolámi poštánowili/ pod tymi Condiáciami/ áby Zamki y więźniowie wzięci z obu ftron były zwrocone *StryjKron* 652, 416, 572, 577, 687; *Induciae, Dicuntur quaedam quasi pax, vel potius cessatio a bello in certum tempus inter hostes pacta: ita dictae, quod in certum diem a pugnando otium praebeant* – Przymierze na wojnie do niektorgo [!] czaśsu. *Calep* 528b; *KmitaSpit* C4v; [*HistTroj* I4, I5v].

W przeciwstawieniach: »przymierze ... bitwa, wojna« (2): Miefiacă Liřtopádá/ Ewángelikowie [...] bacząc iż [...] každy dzień woyská vbywa/ radzili co maia czynić/ zwłařzczá gdy fie iuż ku źimie ściaǵáło/ álbo rufzyć fie do domow/ álbo przymierze do czaśu wźiać/ álbo bitwę zwieść *BielKron* 228; *Fecialis, Pořel á vrząd który przed czaśy przimierze y pokóy Nieprzyjacielóm wypowiedał á woynę oznaymiał Mącz* 120c.

Fraza: »czas przymierzu wyszedł; wychodziło przymierze; wyście, skończenie przymierza« [*w tym: z czym [= społeczność*] (1)] = *exierunt indutiae, exiit tempus indutiarum Cn* [*szyk zmienny*] (2;1;1:1): Po wyściu przymierza potkáli fie znowu Troiáni z Greki/ z obu ftron wielki lud porázon. *BielKron* 58; *Przeto Lácinnicy y drudzy nieprzyjaciele dobrowolnie żádáli z Rzymiány pokoiá do czaśu. Potym gdy czaś wyřzedł przymierzu/ zebráli fie Lácinnicy s Tárquiniufy ná Rzymiány BielKron* 106v, 58; *FAbius Cefarz Rzymłki/ gdy wychodziło przymierze Rzymiánom z miářtem Carthago, pořłał pořty pokoiá y walki BielSpr* 48v; *StryjKron* 687; [*HistTroj* I8].

Zwroty: »przymierze chować; zachowanie przymierza« [*w tym: z kim* (2)] [*szyk zmienny*] (1;2): *Mącz* 90a; zá řtáteczne záchowanie poštánowionego przymierza y gránic Litewłkich z Moskwą po Vhrę rzekę/ áby řam Kniáz wielki Dimitr [...] przyřięgę vczynił. *StryjKron* 421; *Przyriácháli pořłowie do Kriu z tráktáty/ [...] Náđ to gołego źiárná tyřiac korcy dáli/ A więcey áby z nimi przymierze [Pigmeje] chowáli. KmitaSpit* C6v.

»przymierze dać« [*szyk zmienny*] (3): *Kleomenes zá řześć dni z Greki przymierze wźiał/ [...] On ie w nocy przypadłzy/ poráził/ poimał/ Hetman będąc w więzieniu/ řłow fie vpominał. Ten rzekł/ wřzákem ia iedno řześć dni przymierze dał/ Alem ia nocy řadney nigdy nie wřpominał. RejZwierz* 37v; *BielKron* 252; *StryjKron* 120.

»dzierzeń przymierze; dzierżenie przymierza; trzymający przymierze« (1;1;2): *Abowiem będą ludzie [...] Bez miłości/ nie trzymáiący przymierza [sine foedere]/ potwárce/ niepowsćiaǵliwi/ okrutni/ dobrych nie miłuiący. BibRadz* 2.Tim 3/3; *Iura induciarum servare, Dzierzeń przimierze/ zupełnie fie w dzierżeniu przimierza záchowác. Mącz* 389a; *WujNT* 2.Tim 3/3.

»przymierze mieć [z kim]« = *foedus habere Vulg* (2): *Leop* 4.Reg 3/5; *Zmowili fie [Koryjolanus z Wolskimi] przeciw Rzymiánom/ á iż przymierze mieli Wolfkowie od dwu lat z Rzymiány/ przeto s porády Koryolaná řzli ná zmowie niektorzy od Wolfkow do Rzymá ná řwięto BielKron* 109.

»przymierze otrzymać, osiáǵnąć« [*szyk zmienny*] (2:1): *BielKron* 57v; *Indutias in triginta annos impetrarunt, Przymierze do trzydzieřci lat osięǵnęli. Mącz* 167a; *StryjKron* 697.

»postanowić, umawiać przymierze; (po)sta(no)wione (jest), umowione (a. namowione) przymierze; postanowienie (a. zastanowienie) przymierza« [*w tym: z kim* (3), *miedzy kim* (a *kim*) (2)] = *cessatio pugnae pacticia, pangere pacem Mącz; pangere pactum PolAnt* [*szyk zmienny*] (5:1;4:2;2):

BielKron 386; Inducias cum illo paciscitur, Przymierze s nim vmawia. *Mącz* 272a; Pactae cum hoste induciae, Poftánowione yeft przymiérze s nieprzyyacióły. *Mącz* 272b, 170c, 272b, 275c; *BudBib* 3.Reg 20/34; [książę moskiewski Dymitr] vdał się w rokowanie y poftał do Olgerda o vgodę/ y záftánowienie przymierza/ poftępując nakładów woiennych *StryjKron* 421; Olgerd też przestawiając ná kondiciach przymierza poftáwionego [...] według poftánowienia wiechał w Zamek Mołkiewfki dobrowolnie otworzony *StryjKron* 421, 200, 421, 652; *KlonWor* 32 [2 r.].

【»przymierza postąpić [= przedłużyć]« [szyk zmienny]: [Agamemnon] dla pogrzebów tedy/ áby ie odprawić mogł/ poftał do Priamulá o przymierze/ áby go poftąpił do trzydzyeści dni. Priamus iż też miał s sobą w ten czas co czynić/ poftąpił przymierza. *HistTroj* I4, I8.】

»potwierdzić (a. utwierdzić), umocnić przymierze« [w tym: z kim (2)] [szyk zmienny] (2:2): co też piżelz ábych ftobą potwierdził przymierze/ to nie z práwego czyniż fercá/ iedno aby mię włowił chytróściami w fieżciách swoich *BielKron* 254; Miał to przymierze iefzcze mołkiewfki przez poftły fwe vmocnić/ á w tym Krol rofpuścił wojská *BielKron* 406v; Olgerd vmocniwłzy przymierze ná dwie lecie z Krzyżákami Pruſkimi/ y z Liflandſkimi/ wyprawił się przeciw Tátárom w dzikie polá *StryjKron* 416, 577.

»prosić, żądać przymierza; uprosić przymierze; prosić o przymierze« [w tym: z kim (2)] [szyk zmienny] (10:6;1;5): Mieli [Grekowie i Trojanie] onego dnia pokoy/ [...] drugiego dnia Grekowie przymierza żádali. *BielKron* 57v; porázeni Troiani iż muftał Priamus do drugich trzech lat przymierza prosić. *BielKron* 57v; Amurat gdy się dowiedział iż Kálibáfzá porázon od Węgrow/ był ftého záłościv/ poftał do krolá Węgierfkiego proſząc o przymierze do 10. lat *BielKron* 244, 57v, 58v [2 r.], 59, 60, 64 (15); *Mącz* 120c; *HistRzym* 81v; *PapPan* B2; W teyże bitwie Stároftá/ álbo Barkolab Choćimſki zábit/ á Kopacz Hetman ledwo vciekł/ Aż potym Bochdan muftał przymierza prosić/ ktore pod Condiaciami otrzymał *StryjKron* 697; Przymierza Pigmeowie do trzech dni proſili/ Aby co máią czynić dobrze obmyſlili. *KmitaSpit* C4v, C3, C5; [inducias petere [...] przymierza proſząc *ArtTanat* 41].

»przyjąć (a. przyjmować) przymierze« [w tym: z kim (2)] [szyk zmienny] (5): z Turkiem przyjąłem [!] przymierze do czáfu/ dla poftánowienia Niemieckich kráin/ ábyfmy mogli w tych czáliech obronę przeciw im mocną poftánowić. *BielKron* 225, 225; In leges hostium foedus percussit, Przyjął przymiérze wedle woley nieprzyyacielskiew. *Mącz* 339c, 120c; *StryjKron* 652.

»(s)targać, zrzucić, zruszyć (a. wzruszać), rozerwać przymierze; zrucenie przymierza«= *rumpere foedus* *JanStat* [szyk zmienny] (2:1:2:1;1): Ale ſkoro vmárł Acháb/ [król moabski] zrzucił [!] á złamał przymierze [*praevaricatus est foedus*] ktore miał z Kroleſm Iſráelfkim. *Leop* 4.Reg 3/5; łácno iemu [Machometowi] náleść ledá ocz zrucenie przymierza iáko zwykł czynić *BielKron* 253v, 308v; Vftáwiczné przedtem miedzy Pruſy y Polaki woyny bywały. [...] przymierze bráli/ á zásię ie tágáli [*pangebantur foedera et rescindebantur*]. *ModrzBaz* 105v; *SarnStat* 424; Poftał [Grus] do nich [do Pigmejów] fwe poftły/ przymierze im zrzucił/ A hárde im poſelſtwo do ich vſzu wrzucił. *KmitaSpit* C4; *KlonWor* 32.

»traktować o przymierzu, [o przymierze]« [szyk zmienny] (1): [Polacy zamek w Łucku oblegali] Przyśłał też potym Swidrigiel do Krolá chcąc tráctować o przymierzu/ ále nie z łercá/ tylko áby woynę odwlokł/ á oblężéncom ná Lucku pomocy dodał *StryjKron* 572; [*Diar* 1566 57].

»przymierze uczynić, udziałać; czynienie przymierza« [w tym: z kim (4)] = *dextram dare Vulg; percutere foedus PolAnt; facere a. inire a. pangere indutias Cn* [szyk zmienny] (4:1;1): Woienne Práwo/ iest obyczay łtoczenia walki/ czynienia przymierza/ wyłzcie przeciw nieprzyacielowi zá znákiem *GroicPorz* a3; I rzekli wólýthcy mężowie Iabes do Náás: Vczyní łnámi przymierze [*Habeto nos foederatos*] á będzemyć [!] łlużyć. *Leop* 1.Reg 11/1, 1.*Mach* 9 arg, 2.*Mach* 12/11; *BibRadz* 1.Reg 11/1; PO śmierci Sáládyná zebrałwzy łie rzelza Krześciáńka/ przyiecháli do łwiętey zyemie złamawłzy przymierze ktore był vdzýał Rychárdus/ włości niektorych dobyli. *BielKron* 179v; [Priamus [...]] połłał do Agámemnoná/ áby vczynił przymierze do dwudziestu dni. *HistTroj* 15v].

»przymierze wypowiedać (a. wypowiedzieć)« (2): *Indutias tollere, Przymierze wypowiedzieć. Mącz* 457c, 120c.

»wziąć ([z obu stron]), brać przymierze; przymierze wzięte; wzięcie przymierza« [w tym: z kim (19), między kim (2)] = *pangere foedus Modrz* [szyk zmienny] (25:4;2;1): Iako Rodoga matka Dariułowa piłalá mu/ áby wziął przymierze z Alexandrem [*ut pacem Alexandri peteret*]/ á iżby łnim po wtore żadnym obyczáiem nie walczył. *HistAl* E7v; KLeomenes zá łżeść dni z Greki przymierze wziął/ Y máło ná zad z mieyłcá/ gdzie leżał/ odciągnął. *RejZwierz* 37v; [*król asyryjski do obrońców Jerozolimy mówi:*] Nie łłuchaycież Ezechiałzá/ ábowiem tak mowi krol Ałsyriyłki/ Weźńcie zemną przymierze [*facite mecum benedictionem*]/ y wynidźcie ku mnie *BibRadz* Is 36/16; [*Trojani*] wzyęli przymierze [z Greki] do roku chowác ciálá zbite z obu łtron/ á ranne goić. *BielKron* 58; Po tey porálce chcieli Kártágniłcy wzyąc z Rzymiány przymierze/ ále tego v nich nie mogli odzýerzeć/ bo Rzymiáne zebrałwzy łie znowu/ porálzili v wyłpu Eguzy Kártágniłkich ludzi piędzýełiat tyłiac *BielKron* 129, 58, 117, 147, 166v, 228 (21); *Pangere indutias, Przymierze wziąć. Mącz* 275c, 366d; *ModrzBaz* 21v, 105v; Wzięłá potym Litwá co byli ná Zamku z Polaki do trzech dni przymierze/ iżby łię rozmyłlili y nárádzili wtym czálie o podániu Zamku *StryjKron* 572, 121, 175, 687; [*BielKron* 1551 12].

»[z kim] zjednać przymierze« (1): y vrádzili ták między łobá [*Hekuba i Parys*]. Gdyż pánnę Polixenę łobie oblubił zá małżonkę [*Achilles*]/ połlimy k niemu áby ná łlub przyiechał/ á nam z Greki ziednáł przymierze do kilká czálów. *BielKron* 59.

»przymierze (z)łamać, wniwecz obrocić; przymierze połamane« = *praevaricari foedus Vulg* [szyk zmienny] (8:1;1): *Leop* 4.Reg 3/5; *BibRadz* 2.*Mach* 15/10; [*Skanderbeg pisze do Machometa:*] Dziwuiefz łie temu Máchomecie iż moje rycerłstwo/ przymierze złamawłzy/ iáko piłszelz/ łzkodęć vczyniło w twoich kráinach *BielKron* 254, 179v, 253v, 304, 386; *Ascribere poenam foederi, Záložić winę ná tego który łtanie álbo przimierze łamie. Mącz* 374c; Wiecełney pámięci godna rzecz iest/ á ku włpominániu záłofny przykład Władzisláwá Krolá Węgierskiego/ [...] ktory iż był przymierze z Amuratem Tureckim Krolem wzięte/ zá namowá Eugeniulá czwartego Papiežá złamał [*qui cum foedus pacis ... rupisset*]/ wielką łzkodę łobie y krołestwu łwemu przyniosł. *ModrzBaz* 21v; Den Fied brechen. Złamać przymierze. Zrzucić pokoy. *Violare pacem. Calag* 120b.

Wyrażenia: »przymierze do czasu, docześnie« [szyk 3:3] (5:1): Cefarz widząc yż Luteryáni niechcą złożyć obrony przeciw Turkowi/ [...] poślął tedy do Turká o docześnie przymierze. *BielKron* 223v; [odpowiedź cesarska lantgrafowi] Co sie tycze Fráncuľkiego Krolá/ z którym do czáfu przyiął przymierze/ tych ludzi iest obyczáy/ yż ku łwey chwale rádzi niepewne nowiny puľzczáią *BielKron* 225, 225, 228, 310v, 395v.

»przymierza list« (1): Gdy to [list Skanderbega] przeczedł Máchomet odpisał mu znowu przez Muľtáfę y przymierza list poślął/ ktory rádzie okazał Skánderbeg/ iefli ij máią przyiąć. *BielKron* 253.

»przymierze pod przysięgą (pod przysięgami)« (2): Iwan Bazyli wielki kľádz Moskiewski tego czáfu tefz obległ Smoleńk przez łyná Dimitrá/ [...] Potym láthá 1503. wziął łnim Krol Alexánder przymierze do łfélci lat pod przysięgą. *BielKron* 401v, 435v.

»przymierze walki« = *odroczenie pojedynku* (1): Tedy Plebeuľz gdyż to vsłyżał iże pielgrzym [podstępnie wrzucony do morza] nie vmárł/ bárzo sie bał/ y żadał od Krolá przymierza walki [indutias belli a rege petit]/ ále krol áni iedney godziny chciał dáć. *HistRzym* 81v.

»przymierze wieczne« (1): A w tym czáfu przyiecháli poľłowie Tureccy do Krolá [...] żadaiąc przymierza wiecznego/ poľtępując wroćić wzytki dzyerzáwy w Ráľcyey ktore wziął Delpotowi/ takież dwu łynu iemu wypuśćić z więzyenia. *BielKron* 389v.

»przymierze do żywotow [czyich] [= do końca życia]« (1): *BielKron* 406v cf *Ze zdaniem przydawkowym referującym treść*.

Szeregi: »jednanie i przymierze« (1): Po długich tedy namowach dał sie Ólgerd do łłufznego iednánia y przymierza náklonić/ vważając w cudzey ziemi zwáľzczá wátpliwy łkutek zwycięstwá *StryjKron* 421.

»pokoj, (i) przymierze; przymierze z pokojem« [szyk 4:2] (5:1): Toga etiam aliquando pro pace accipitur, Miáľto pokoyu y przimierzá s nieprzyacielmi. *Mqcz* 457a, 120c [2 r.], 275c; XIążęta Ruľkie/ [...] vczyniwzy ziazd z Poľowcámi w Stachowie/ poľtánowali pokoy/ y przymierze miedzy łobá *StryjKron* 200; *VotSzl* Fv.

»przymierze albo wieczna przyjaźń« (1): [Achilles] począł z Greki okoľo niepotrzebnych walek namowy czynić/ iáko [...] żadney nádzyeie nie trzeba mieć ábyľmy Illium áľbo Troiá wzyęli/ [...] przeto lepiej iest łwemu zdrowiu porádzić/ á wzyać przymierze ná czás dľugi áľbo wieczną przyiaźń *BielKron* 58.

»przymierza i przysięgi« (1): Y vczynił ie [Machabeusz swoich żołnierzy walczących z poganami] thym ochotniejszy/ á pobudził w nich łercá dobre/ okázuiąc im przythym przymierza złościwe przez pogány poľamáne/ y przysięgi zgwałcone [simul ostendens gentium fallaciam, et iuramentorum transgressionem]. *BibRadz* 2.Mach 15/10.

»stanie albo przymierze« (2): De foederum iure disceptare, O wáľności y záchowániu łtania áľbo przimierza rzecz vczinić. *Mqcz* 90a, 374c.

»przymierze albo wieczna zgoda« (1): nád rzeká były Woyľká Fráncuzow [...] Potym Cefarz ruľzył woyľko/ przyćiągli do Káľtroterreum nád tą że [!] rzeká od Lutecyey dwa dni máłe chodu/ tám przyiecháli kniemu poľłowie Fráncuľcy/ profzác o przymierze áľbo o wieczną zgode *BielKron* 223.

Wyrażenia przyimkowe: »imo przymierze« (1): Krol przyrzekł być w pokoju z Moskwą [...] S tey theż przyczyny był podwiod Cefarz Moskiewskiego Kłędza przeciw krolowi/ iż imo przymierze Smoleńk wzywał. *BielKron* 416.

»nad przymierze« (2): Bacząc Troiani niezgodę kfiążąt Greckich/ vderzyli ná nie nád przymierze/ potkáli fie z Greki *BielKron* 57v, 109.

»pod przymierzem« = *w trakcie zawieszenia broni* (2): rádzą o pokoju/ Ale spráwą Célárską przyšlo záś do boiu: Bo Niemcy pod przymierzem do Polki wtárgnęli/ A iáko bóg chćiał/ y tak przećię klęfkę wzięli. *KochProp* 10; *KmitaSpit* C3v.

»w przymierz« = *w trakcie zawieszenia broni; cum foedere PolAnt* (5): Widząc Agámenon co dzyeń to mniefy ludu być/ proślili przymierza do liedmi miefięcy. [...] A w tym przymierz«u fzi do Achillefá Agámenon krol z Neftorem od wřzech Grekow/ áby w tych czáliech niebefpiecznych kiedy fie Troiani zmocnili/ fwoich nie odstępowáł. *BielKron* 58v; Był pokoy miedzy imi [*Turkami a Skanderbegiem*] przez niemáły czás/ wřzákże Turcy po gránicy wćzynili fzkodę w tym przymierz«u Skánderebegowym poddánym. *BielKron* 253v, 253v; *BudBib* 3.Reg 20/34; Pod tymże czáfsem roku 1453. dnia 29. Máíá/ Machomet Turecki Cefarz poráziwřzy Karámáńfkie waleczne Xiążę/ wziął w przymierz«u Conftantinopole/ Miáfto fławne *StryjKron* 617 [*idem BielKron* 253v].

Iron. (2):

Zwrot: »przymierze [z kim] uczynić« = *percutere foedus PolAnt* (2): Odpowiedzial im [mężom *Iabbes*] Naás Ammończyk/ Thák fwámi przymierze wćzynię [*In hoc feriam vobiscum foedus*]/ że káżdemu zwas wylúpię po práwym oku/ á dam was ná pośmiewifko wřfyfkiemu ludu Ifráelfkiemu. *Leop* 1.Reg 11/2; *BibRadz* 1.Reg 11/2.

W przen (1) : teraz wiedz pewnie Skánderebegu/ iż cie tym przymierzem włowił Máchomet/ bo cie ináczey pożycz niemogł *BielKron* 253v.

Przen (2) :

przymierze czyje (1): *RejZwierc* 153 *cf Szereg*.

Zwrot: »przymierze [z kim] dzierzć« (1): A wřzák wiemy iż záwřdy mamy ná fię nieprzyiacielá frogiego fortunę/ kthora z żadnym człowiekiem przymierza fthátecźnie nie dzierzzy. *RejZwierc* 153.

Szereg: »łaska a przymierze« (1): Kiedy fie nalepiey o iey [fortuny] łáfće á o iey przymierz«u vbefpieczyfz/ álic oná iáko Moskwićin álbo Tátáryzn tuż wnet zá pośtem woysko wypráwi/ áni wzwiefz s ktorey cie ftrony chluńnie. *RejZwierc* 153.

c. Umowa zawarta między dwiema osobami, mająca charakter prywatny [w tym: z kim, z czym (Przen) (14)] (21) : Ionátás powtorzywřły przymierze z Dawidem/ wřłúie v Oycá przeiednáć gniew Dawidowi *Leop* 1.Reg 20 *arg*.

Zwrot: »uczynić przymierze [z kim]« = *pangere foedus Vulg* [szyk zmienny] (2): Potym z Lábánem Iakob przymierz«u wćiniwřy [!]/ wroćil fye do fwego. *Leop* *Gen* 31 *arg*, 1.Reg 20/16.

Wyrażenie: »znak przymierza« (1): A iż theż v ftárych przodków náfzych kładźienié rąk było wpominkiem y znákiem przymierz«a álbo iednánia: przetóz theż [...] *BialKat* 375v.

Szereg: »przymierze albo jednanie« (1): *BialKat* 375v *cf Wyrażenie*.

Przen (14) : Mniamałz by rozum fiadał iako kogut w pierzu/ Miewać [*lege*: miewa-ć] z nim dobry pokoy/ Ią [*rozum i pstry kogut*] zawnždy w przymierzu. *RejWiz* 68v.

W połączeniu szeregowym (1): *RejZwierc* 17 cf »przymierza mieć nie moc«.

W przeciwstawieniach: »przymierze ... boj, zbuntowanie« (2): Ten ná woynie gárdło dáł/ ow zginął wpokoju: Niémałz przymiérza z śmiercią/ zawnždy my znią wboiu. *KochFr* 132; *PowodPr* 42.

Zwroty: »brać, wziąć przymierze« = *percutere foedus Vulg* [*szyk zmienny*] (3:2): *Leop Is* 28/15; Witold rzekł/ iż dobrocią y na frosłze źwierzę Vgłafzczesz/ y Lew bierze z człowiekiem przymierze/ Z tym ktory mu ieść dawa *StrykKron* 566; Pielzczot żadnych nie vmiem [*mówi Cnota*:] z rołkośzą przymierza Niebierzę/ y gđziem ia ieść granic nierozłszerza/ Lotrołstwo *RybGęśli* C2v; Dwá brácia z siołtrą wdrogę fię wybráli/ Z Litwy Niemen/ Bug z Wołynią zuchwály/ Y Narew byłtra/ iako siołtrá ftárfza/ Przyłzła z Podlása. Wziąwłzy przymierze/ bez gniewu y trwogi/ Zázyla łobie przyaciółkiew drogi *KlonFlis* G4, E4.

»z nieprawdą być w przymierzu« = *kłamać (1)*: SŁychałciem ia gđzyeś dawno/ ták o tym Rycerzu/ Iż ten nigdy z nieprawdą/ niechiał być w przymierzu. *RejZwierc* A6v.

»do śmierci przymierze dzierzeć« (2): Drudzy iada ná Zaiąc [...] Pácholczyłko z Iáłtrząbem/ zá nimi fie wlecze/ [...] Czáfem Koń porwie wodzą/ muśi z nowu wfiadác/ Muśi zá dobre przyiac/ chocia będzie biadác. Bárzoby rad páchołek y koń to widzieli/ By do śmierci z Zaiącem przymierze dzierzeli. *BielSat* C4v [*idem*] *BielRozm* 23.

»przymierza mieć nie moc« (1): Abowiemci nam nigdy z dobrimi á s pocźciwemi rzeczami żadney burdy nie potrzebá/ iedno z niepocźciwemi á z nie przyłtoynemi/ s thymi nigdy poważna cnotá/ áni ftania/ áni przymierza/ áni zakłádu mieć nie może. *RejZwierc* 17.

»przymierze uczynić« [*w tym: czemu (1)*] [*szyk zmienny*] (2): [*Mówi Bóg do Joba*:] Izali z tobą [*lewiatan*] vczyni przymierze [*feriet foedus*]? á weźmiesz go zá łługę wiecznego? *BibRadz Iob* 40/23; PRzymierze vczyńilem [*foedus pepigi*] oczom moiem/ á (przecź) bych myłlił co o dziewicy? *BudBib Iob* 31/1.

Szereg: »przymierze a umowa« (1): Abowiemeście ták mowili/ Wziłifmj przymierze z łmiercią/ á z piekłem mamy vmowę [*Percussimus foedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum*] *Leop Is* 28/15.

α. O umowie małżeńskiej (3) :

przymierze czyje [*w tym: pron poss (1), ai poss (1)*] (2): *BielKron* 381v; Bo Iehowá oświadczył między tobą a między żoną młodości twoiey/ przeciw ktorey ty wyłtępuiesz/ á ona iełt towarzyszką twoią/ y żoną przymierza twego [*uxor foederis tui*]. *BudBib Mal* 2/14.

Zwrot: »przymierze mieć« (1): Pothym s pracą wielką námowioná [*Jadwiga*] od pánow Polłkich/ áby odrzuciłá włythki przymierza ktore miałá z Gwilelmem/ á ku Iágiełłowemu przyłtála. *BielKron* 381v.

Wyrażenia: »przymierze małżeństwa« (1): á co zá potrzebá znaiomości łzukać zkim oney/ ktora przymierzem á wiara małżeńłtwá zkim złączoná iełt [*foedere et fide matrimonii iuncta est*]? *ModrzBaz* 55.

»przymierzem [z kim] złączony« (1): *ModrzBaz* 55 cf »przymierze małżeństwa«.

Szereg: »przymierze a wiara« (1): *ModrzBaz* 55 cf »przymierze małżeństwa«.

d. Bliskie związki, bratanie się [w tym: z kim, z czym (6)] (8) :

Zwrot: »brać przymierze« (2): Narodowie pozostawieni w Chanáneyłkiej ziemi ku doświadczeniu Izraelitów, którzy Biorą z nimi przymierze. Dopuśczią łie bálwochwálłtwá. *BibRadz Iudic 3 arg; PowodPr 39.*

»stanowić, uczynić przymierze« = *ferire foedus PolAnt (1:1)*: [mówi Bóg do Mojżesza:] Ołtrzegay łię ábyś nie łtánowił przymierza z obywatélem (tey) ziemie/ do ktorey ty idziełz/ ábyć niebyłó sídłém wpoýśrodku łiebie. *BudBib Ex 34/12, Ex 34/15.*

»wchodzić w przymierze« (2): bo ty zyemie Pan Bog Pogánłkie dla złości ich á bálwochwálłtwá im wzyął á wam dał/ [...] Ale wy nie wchodzie z nimi w żadne przymierze áni ich żywcie/ ale ie wywróćcie á wygładzie do gruntu *BielKron 45; BudBib I 246d marg.*

Szeregi: »przymierze i (abo) bractwo (a. zbracenie)« [szyk 1:1] (2): Iáłne łłowá Bółkie łá te/ y kilká kroć w zakonie Bózym powtarzáne: Nie bédźiełz z nimi [wyznawcami obcych religii] brał przymierza ábo zbráćenia/ áni z Bogámi ich. *PowodPr 39, 39.*

»przymierze i towarzystwo« (1): Pan łię tym brzydzi w wiernych gdy wchodzą w przymierze y wtowárzyłtwo z bálwochwálcy y z ludzmi niepobożnemi. *BudBib I 246d marg.*

W przeni (1) :

Zwrot: »postanowić przymierze« (1): bo odemnie [Boga] (odchodząc) odkryłás łię [Jerolimó] / y włtąpiłás (a) rozłzerzyłás łóże twoie/ y połtánowiłás łobie (przymierze) z niemi [bálwochwálłcami] [pepigisti pactum cum eis] / vmiłowálás łóże ich/ (y) mieyłce ktoreś baczyłá. *BudBib Is 57/8.*

2. *Umowa zawarta przez Boga z narodem izraelskim, w której Bóg obiecuje swoją opiekę i przyjaźń w zamian za przestrzeganie Jego przykazań, odnowiona za pośrednictwem Chrystusa i przeniesiona na wszystkich ludzi; foedus, pactum, testamentum PolAnt, Vulg (560) : Leop Is 49 arg; BibRadz I 9a marg, Ex 6/5, I 241a marg [3 r.], 2.Esdr 10 arg [2 r.], Eccli 45/6; RejZwierc 257v; Podał mu [Pan Mojżeszowi] przykazania oblicznie/ zakon żywotá y vmieyłności/ áby náuczył przymierza Iakobá/ á práwá łwego Izraéłá *BudBib Eccli 45/6, Eccli 44/23[25]*; Wedle tego tem łepłzego przymierza zołtał rekoymią Iefus. *BudNT Hebr 7/11[22]*; Ktora [obrzezka] bes przymierza/ y tych rzeczy kthore w łobie przymierze zámykáłó/ nic inłzego iełt/ iedno známie prozne rzeczy iuż niebédácy. *CzechRozm 75v*; O przymierzcu Bog mówił iż wiecznie trwác miáłó/ ále nie o obrzezániu. *CzechRozm 79v*; Ale to nie idzie zá tym/ áby dla te^{go}/ iż przymierze łepłze y dołkonálłze trwa/ z łiełefne^{go} práwie w duchowne odmienione/ żeby też y obrzezanie łiełefne łtać miáłó. *CzechRozm 80*; Gdzie potym ná pułzczy oney/ ná ktorey lud Izraéłłki łat 40. miełzkał: nowe práwá y nowe też nabożełłtwo iełt połtánowione/ y znowu też inłze przymierze ku pierwłzemu przydáne. *CzechRozm 172v, 74, 74v, 75, 75v, 80 (17); CzechEp 32; WujNT Bbbbbbb3.**

przymierze między kim, czym [= niebem] i (a) (między) kim, czym [= ziemią] (16): Abowyem [obrzezanie] yełt dano ná znák przymierza myędzy bogyem á żydy. *KromRozm II k4v*; A zmocnie przymierze łwe między mną y między tobą/ y między potomłtwém twym po tobie w narodłiech ich/ vmowá wieczną/ ábych był Bogiem twoim/ y potomłtwá twego po tobie. *BibRadz Gen 17/7, Gen 9/13, 16, 17/11*; ktorá [łęczę] Pan połóżyć raczył zá przymierze wiernym łwoim/ między ziemią á między niebem łwoim [Gen 9/13]. *RejAp 48 [przekład tego samego tekstu: BibRadz Gen 9/13]*;

Iuż práwe przymierze á wieczny pokoy ístał fie íełt między Bogiem Oicem á między grzełznym człowiekiem/ przez tego nowo národzonego Páná á zbáwicielá náłzego. *RejPos* 19v; *StryjKron* 6. Cf »(po)stanowić przymierze«, »potwierdzić przymierze«, »przymierze (u)czynić«, »przymierze (za)chować«, »przymierze założyć«.

przymierze z kim (135): A ty powítań miły pánie á niemiełzkay teź połtanow fie iuż ná miełcu łobie przebranem á y Archa w ktorey íełt przymierze twoie złudzkiem národem íchowano áby teź tám byłá wniełioná *RejPs* 199, 114v; Y przydzie odkupiciel do Syonu y do onych ktorzy fie náwráćią od złości w Iákobie/ mowi Pan. A oto to íełt przymierze moje z nimi mowi Pan *BibRadz Is* 59/21, *Gen* 9 arg; *RejPos* 15v, 75v, 153, 274 marg; *WujJudConf* 116; y wípamiętał Bog ná przymierze łwoie zAbráhámem/ Izáhákiem y Iáákobem. *BudBib Ex* 2/24, *Gen* 17/19; y teraz [Żydzi] chociaź źiemie nie máią/ przedlie w przymierzu z Bogiem íą *CzechRozm* 79, 74, 79, 79v [2 r.], 260v; *SkarŻyw* 2, 481 marg, 504; *WujNT* 419. Cf *Zwroty*.

przymierze czyje [w tym: *pron poss* (72), *ai* (poss) (54), *G sb i pron* (23)] (149): A my pámięćiąć ná obietnice przymierza twego pokorniechmy to [złá wolę nieprzyjaciela naszego] ćierpieli á nieodłtałilo od ćiebie nigdy łerce náłłe *RejPs* 66v, 74v, 75, 76v, 82, 117, 126v, 133, 199; Zgrzełłýłći íełth lud Iłráelłki/ y włtałil od przymierza mego *Leop Ios* 7/11, *Is* 42/6, 49/8, *Zach* 11/10; Pomniź ná to o Boże moy/ przećiw tym ktorzy pomázáli kápłáńłtwo/ y przymierze Kápłáńłkie y Lewitow. *BibRadz 2.Esdr* 13/29, *Gen* 6/18, 9/9, 11, 15, 17 arg (30); *BielKron* 32; *RejPos* 75v, 297v [2 r.]; *RejZwierc* 261; Imioná ich niech będa rołprofzone między pogány/ á niechay będa wyłádzzeni z źiemie gdyłz wzgárdzili przymierzem mym. *BudBib 4.Esdr* 2/7, *Gen* 6/18, 17/13, 14, 19, *Ex* 2/24 (11); íź Szábát/ y dziełięćioro przykazanie/ nie podáne było iedno ludowi obrzeźánemu/ y z Bogiem iuż w przymierzu Abráhámowym łtoięćemu. *CzechRozm* 101v; Abowiem táki pokoy/ przymierza łwoiego Bog/ zá dni Mefyálzowych/ obiećać raczył/ ktoremuby końćá nie miáło być *CzechRozm* 112, 73v, 74, 75 [3 r.], 75v, 79 (16); Pan táiemnice temu łwé odkrije/ Ktokolwiek w iego połłufzeńłtwie źije: Temu obiáwi myłł łwégo przymierza/ Kto tám/ gđzie iego rołkazanie/ zmięrsa. *KochPs* 35, 75, 110, 134, 162; *SkarŻyw* 2, 504; *CzechEp* 32, 34, 114, 207; *ZawJeft* 15, 19; *KołakSzczęłł B*; *SkarKaz* 119b; *SkarKazSej* 677a. Cf »przymierze boże«.

Ze zdaniem przydawkowym referującym treść przymierza [w tym z zapowiednikiem: *takie* (1); *íź, źe*] (9): *KromRozm II* tv; Vczynilem z niemi przymierze łwoie/ Ze iem dam źiemie Chánáneylką gđzie iáko gołłćie miełłkáli. *BibRadz Ex* 6/4; *BudBib Ier* 32/40, *Eccli* 44/18[19]; otoź Bog chcąc go [Abrahama] w tym wpewnić: przymierze z nim czyni/ íź mu y potomłtwo dáć miáł wielkie y obfite *CzechRozm* 74v, 75, 75v; Dla ktorey [ofiary Syna Bożego na krzyżu] wćzynił známi Pan Bog przymierze/ íłz nas gdy fie do niey wćieczem/ á iey fie wyłługa/ w práwey pokućie/ záłłoniem: zá złości náłze káráć/ y z gniewem fie łwym łkwápiáć ná nas nie będzie. *SkarŻyw* 271, 2.

Z przytoczeniem treści przymierza (1): y wćzynił znim [Noem] P. Bog przymierze y zmwę: Ty mnie łłuźyć iákołł poczył do końćá y z domem łwym będziełz: á ia ćiebie obronię y záchowam od gniewu mego. *SkarŻyw* 269.

W połączeniach szeregowych (7): *RejPs* 164v; Błogosłáwieńłtwá/ obietnice/ y przymierza Páńłkie ktore z nimi wćzynił/ y iáko z źiemie Chánáán wełzli do Egiptu. *BibRadz I* 1; Iuż im [Pan wiernym

swoim] kazał otworzyć archę przymierza/ to iest/ iż im iuz oznaymił pokoy/ rádość/ wesele/ y wieczne przymierze w onym wdzięcznym kroleństwie swoim. *RejAp* 98; A gdyż ieden tylko iest Bog [...] iednołz tylko zbáwienie/ iedná wiára/ iedno przymierze/ poiednánie z Bogiem/ rzecz pewna że też ieden tylko iest Kościół Boży. *WujJudConf* 116; Ale [...] wżyšteł lišt ten ná to iest náładzony/ áby Náuczycielá/ Pośredniká/ Wodzá/ Ofiárowniká/ przymierze/ vštáwy/ náuki/ y naboženštvo lepše y dołkonálže nád ono Moyżezłowe wyštáwił *CzechRozm* 92v; *StryjKron* 6; *SkarKazSej* 701a.

W przeciwstawieniach: »przymierze ... gniew, srogość« (2): *RejPs* 82; który [Odkupiciel] miał przednáć gniew święty iego [Pana Boga]/ á zyednáć wieczne przymierze narodowi ludzkiemu *RejPos* 2.

Zwroty: »być, będący pod przymierzem; być w przymierzu« [szyk zmienny] (2;1;1): Grzechy y grzełzący nie mieli być pod nowym Mefyálzowym przymierzem. *CzechRozm* 115v *marg* [idem *3]; Bog iest z námi/ y my z nim w przymierzu *CzechRozm* 266, *3; *CzechEp* 368.

»przymierze dać; przymierze jest dane« [szyk zmienny] (3;1): Iełlic nowe przymierze dáć miał [Pan Bóg]/ tedyć pewnie nie bes náuki/ ábo vštaw/ ábo rołkazánia nowego *CzechRozm* 92v, 89v, 92v; Y dał mu [Pan Abrahamowi] teštáment (*marg*) ábo przymierze. (-) obrzezánia [Et dedit illi Testamentum circumcisionis] *WujNT Act* 7/8.

»dać [kogo] za przymierze« (1): ták nápiáno o Mefyálzu łtoi/ [...] Ia Iehowá wezwałem cię w łpráwiedliwóści/ y wezmę cię zá rękę: łtrzedz cię będę/ y dam cię zá przymierze ludowi á zá światłość pogánom *CzechEp* 124.

»dzierzyć, strzymać przymierze« [w tym: z kim (3)] [szyk zmienny] (6;1): Y rołkaże [Pan] áby byli przed obliczność iego zgromádeni włfyšcy przebrani iego ktorzy łniem łpráwiedliwie dzierželi przyięte przymierze iego *RejPs* 74v, 114v; *Prot* D4; Abráámowi napirwey rołkazał [Pan]/ áby vczynił znák obrzezánia ná ciele łwym/ y ná łynoch ná łwych/ y ná czeládzi ná łwey: A obiecał z nim zá to wieczne przymierze dzieržec/ y s thymi wżytkimi ktorzy ták náznáczeni mieli być. *RejPos* 32, 32v, 34; *ZawJeft* 5.

»przymierze mieć« [w tym: z kim (6)] (8): Y włpomniáł [Pan] ná przymierze ktore miał z nimi [z ludem swym] [Et recordatus est erga eos pacti sui]/ á rozłithował łię ich według wielkich dobrotliwóci łwoich. *BibRadz Ps* 105/45, *Ier* 33 *arg*; *RejAp* 84v; przeto iuz przymierza z Bogiem nie máią [Żydzi]: á ták łie też prozno ná obrzełkę łpułzczáć máią. *CzechRozm* 79v, 173; Daycie plác (rzecze [Bóg]) wybránym moim. Ktorzy przymiérze wieczné zemná máią *KochPs* 74; [anioł mówi:] IEłtem pošłániec wielkięgo Boga [...] przyłzedłem [...] Bym Izáákowi Oznaymił/ iže ten grunt/ iego potómkowi Náznáczón iest od Páná: iefliže łtrzymáią/ Ono święté przymiérze/ które z Pánem máią. *ZawJeft* 5; *WujNT* 562 *marg*.

»odrzuć (a. rzucić), opuścić przymierze; odstąpić (a. ustąpić), odstępnik od przymierza« [w tym: z kim (1)] = *derelinquere pactum Vulg*, *PolAnt* [szyk zmienny] (4;1;3;1): *RejPs* 82; *Leop Deut* 29/25, *Ios* 7/11; Zrzućileš przymierze z łłužebnikiem twoim [Abiecasti pactum servi tui]/ á zrážileš áž ná ziemię koronę iego. *BibRadz Ps* 88/40; Y rzeká/ dla tego iłz opuścili przymierze Iehowy Boga oycow łwych/ ktore poštáwił z nimi gdy ie prowadził z ziemie Micraimłkiey. *BudBib Deut* 29/25; á oni [Żydzi] będąc Bogu odpornymi/ ziemię tę prze łwą złość vtráćili: á w tym záraz przymierze Boże

zgwalcili/ y prawie ie od fiebie odrzucili *CzechRozm* 75v, 173; Bo ná tak wiele ludzi heretyckich/ y odstępnikow od wiary y przymierza/ ktore z Pánem Bogiem y kościołem iego vczynili/ pátrzym. *SkarKaz* 119b, 119b.

»przymierze (po)przysiąc; poprzysiężone przymierze« [*w tym: z kim (1)*] = *statuere pactum PolAnt* [*szyk zmienny*] (3;1): *RejPs* 132v; Bo Bog miłofierny Iehowá Bog twoy/ nieopusci cię/ y nie roztráci cię/ áni zápamięta przymierza oycow twych/ ktore im przyślágl [*pacti patrum tuorum, quibus iuravit*]. *BudBib Deut* 4/31, *Deut* 8/18; což tu Pan Bog vczyni o gwałcenie poprzysiężonego przymierza z iedynym fynem swoim? *PowodPr* 28.

»(po)sta(no)wić, podnieść przymierze; przymierze (jest, miało być) (po)stanowione; postanowienie przymierza; przymierzem postanowiony« [*w tym: z kim (18), między kim i między kim (1), o co (1)*] = *ferire a. statuere foedus a. pactum PolAnt* [*szyk zmienny*] (22:1;4;1;1): *RejPs* 145v; Tedy rzekł Bog do Noego/ y do fynow iego co byli z nim mowiac. Oto ia stánowie z wami przymierze fwe/ y z potomstwem wáżem po was. *BibRadz Gen* 9/9; Dom Izráelſki y dom Iudſki złamáli przymierze ktorem był poſtánowił z oycy ich. *BibRadz Ier* 11/10; A drudzy poprzedawſzy wſzytko/ co mieli/ proſili ſpołu Páná/ áby záchował ony/ ktore niepobożny Nikánor przed ich przyſciem y potkaniem poprzedał. A chociaż nie dla nich lámych/ ále dla przymierzá/ ktore było poſtánowione z oycy ich *BibRadz 2.Mach* 8/15, *Gen* 6/18, 9/11, 17, 17/21, *Lev* 26/9, *Deut* 31/16, 4.*Esdr* 3/15; Lecz przymierze podnioſę z Izáákem ktore⁶⁰ vrodzi tobie Saráh o czáſie tym w roku drugim. *BudBib Gen* 17/21; Y poſtánowił Iehofzua przymierze ludowi dnia onego/ y przelożył mu wyrok y ſąd w Szechemie. *BudBib Ios* 24/25; Poſtánowież też z niemi przymierze wieczne/ iż nie odwrocę ſię od tyłu iych/ czyniac iym dobrze *BudBib Ier* 32/40, *Gen* 6/18, *Ex* 34/10, *Deut* 8/18, 29/25, 2.*Reg* 5/3 (11); *CzechRozm* 58, 89v, 92v, 99v; *SkarŻyw* 481; *CzechEp* 268, 354.

»potwierdzić (a. utwierdzić), umocnić (a. zmocnić) przymierze; przymierze (było) potwierdzone (a. utwierdzone); potwierdzenie przymierza; potwierdzać przymierza [*G sg*]« [*w tym: z kim (3), między kim i (a) kim (2)*] = *statuere foedus a. testamentum PolAnt* [*szyk zmienny*] (4:2;2;1;1): To mowi [Bóg] áby potwierdził przymierze przed tym z Abrámem vczynione. *BibRadz I* 9a *marg*; Tedy Bog rzekł/ Záifte Sará porodzi tobie ſyná/ y wzwowiedz imię iego Izáák/ y vmocnię przymierze moje z nim vmową wieczną/ y z potomstwem iego po nim. *BibRadz Gen* 17/19, *Gen* 17 *arg*, 7; *BudBib Gen* 17/19, *Eccli* 44/18[19]; y mowił z nim Bog w ty ſłowá: [...] Ia rozmnożę cię bárzo/ [...] A vtwierdżę przymierze moje między mną y tobą: y między nalienim twoim po tobie/ w Narodziech ſwych *CzechRozm* 75; I przyrzekł mu [Pan Bóg Noemu] więcey ſie tak ſrogo niemſcić/ áni złorzeczyć Ziemi dla człowieka/ áni Swiátá zálewác wodámi/ ná co dał znák y potwierdzenie pokoju y przymierza/ y zakládu wiecznego/ między ſobą/ á człowiekiem Tęczę álbo Duhę ná Niebie rumiánobrunatną *StryjKron* 6; *CzechEp* 114; *KolakSzczeſl* B; *WujNT* 287.

»przestąpić (a. przestępować) przymierze« = *transgredi pactum PolAnt* (3): A dlathegoż wzruſzyła ſie popędliwość Pánſka przeciw Izráelowi y rzekł/ Przeto że przestąpił ten naród przymierze moje o ktore rokazałem oycom ich/ á niechcieli być poſłuſzni głoſowi moiemu. Tedy ia też po tym nie wypędzę żadnego przed nimi z tych narodow/ ktore pozostáwił Iozue kiedy vmárl *BibRadz Iudic* 2/20; Tedy Krol Afſyryiſki zábrał Izráelity do Afſyryey/ y kazał ie záprowadzić do Hále/ [...]. Przeto

iż niebyli posłuszni rozkazaniu Pána Bogá swego/ Ale przestępowáli przymierze iego *BibRadz 4.Reg 18/12; BudBib Deut 17/2*.

»[z *kim*] w przymierze przychodzić, wstąpić« [*szyk zmienny*] (1:1): Przeto wczyn miłosierdzie z flugą twoim/ boś łam to łprawił łbym łtobą ia łłubeznik twoy w przymierze Pánłkie włtąpił [*quia foedus Domini ... inire fecisti*]. *Leop 1.Reg 20/8; RejPos 151*.

»przyjąć przymierze; przyjęte przymierze« [*w tym: z kim* (7)] [*szyk zmienny*] (3;5): Pomni miły pánie ná ono przymierze ktoreś ty wiecznie przyjął łprzodki náłłemi *RejPs 109*; Bo on zawždy pomni ná przyjęte przymierze z człowiekiem *RejPs 151, 74v, 114v, 199v; RejKup Z; RejPos 33v, 274v*.

»rozruszyć, rozproszyć, rozsypać, wywrocić przymierze« = *facere irritum foedus a. pactum PolAnt* [*szyk zmienny*] (2:1:1:1): Y wziąłem rozgę moię Nohámę/ á złamałem ią/ rozrużłziąc przymierze moie/ ktorem był łołtanowił ze włzemi narody. *BudBib Zach 11/10, Gen 17/14*; Terazéś łye obrużył/ pánie/ przeciw iemu [*Dawidowi*]/ łówną niełłłkę łłudze okłzuiełš łwemu. Wywroćiełš przymiérze [*Evertisti testamentum Vulg Ps 88/40*]/ zepchnąełš koronę Z głowy iego *KochPs 134*; Ziemiá zárłżiła łię od obywatelów łwoich: bo przestłpili zakon/ łdmiénili práwá/ rozłypáli przymierze wieczne. *SkarKazSej 702a, 701a*.

»strzec (*a. przestrzegać, a. przystrzegać*) przymierza« [*w tym: z kim* (1)] = *custodire pactum PolAnt; servare testamentum Vulg* [*szyk zmienny*] (13): *RejPs 199v*; Teraz tedy iełłiż mi posłuszni bęđziecie/ á łtrzedz bęđziecie przymierzá mego/ zoltániecie włálnem ludem moiem náđ ine włzyłki narody *BibRadz Ex 19/5* [*przekład tego samego tekstu BielKron, SkarKazSej*]; Włzyłki łćiełzki Pánłkie łą miłóšierdzie y prawdá/ tym ktorzy łtrzegá przymierza y łwiádectw iego. *BibRadz Ps 24/10, 2.Esdr 9/32, Ps 131/12; BielKron 32; BudBib 3.Reg 8/23, 2.Esdr 9/32, Ps 77/10, 4.Esdr 2/5*; Bo przed Abráhmem/ nie było żadnego łbrzezowánia/ áni przymierza ktoregoby powinni byli przyłtrzegáć chwalcy Boży. *CzechRozm 172v, 4; SkarKazSej 677a*.

»przymierze (*u*)czynić, sprawić; przymierze (*było*) uczynione« [*w tym: z kim* (58), *miedzy kim i (a) (miedzy) kim* (3), *od czego* (1), *o czym* (1)] = *pangere foedus Vulg, PolAnt; pangere pactum, percutere foedus Vulg; statuere pactum a. testamentum PolAnt* [*szyk zmienny*] (63:1;10): *RejPs 75*; Rozumiey zęc [*lege: żeć*] łię to nie dla wody łtawa/ ale dla łbietnicze łłowa bożego ktora bywa przilączzona ku wodzie. In łumma Gdi na chrcie łpanem bogiem czynym przimierze *SeklKat V3, V3*; A to dni przyyđá/ mowi Pan/ á wczynę ya z domem Yakobowym/ y z domem Yudowym przymierze nowe *KromRozm II cv, tv*; Vczynił tedy Iozue tego dnia przymierze/ y przełóżył im przykazánia y Sady támże w Sychem. *Leop Ios 24/25, Gen 15/18, Ex 2/24, Deut 29/25, Iudic 9/46, 4.Reg 11/17, Ez 37/26, Zach 11/10*; Tedy vpadł Abram ná łblice łwe á Bog ták do niego mowił. Oto ia czynię przymierze z tobą [*Ego ecce pactum meum tecum*] á bęđziełš oycem wiela narodów. *BibRadz Gen 17/4*; Przez to łłowo Brátá rozumiey ty ktorzy łą przyłączeni w przymierze Pánłkie/ ktore z onym ludem wczynione było *BibRadz I 113d marg, *3v, I 1, 5c marg, Gen 15/18, I 9a marg (21); RejPos 15v, 55, 63v, 102, 151, 297v; BudBib 2.Esdr 9/38, Sap 18/22, Eccli 45/8*; A zwłálzčá iż ona [*obrzezka*] iełł pieczęciá/ przymierza/ łnego Boże^g/ z Abráhmem y potomłtwem iego raz wczynionego *CzechRozm 74*; łóś łepłzego y dołkonálłzego/ raczył Bog ku chwale łwey łłudziom łbiáwić/ dárowáć y łołtanowić/ y dołtáteczeńiełš z nimi/ bo w łepłzych łbietnicách/ przymierze

vczynić *CzechRozm* 173, A5v, 72v, 74, 74v, 75 (20); Gdzie teraz ono twoje miłosierdzie dawné? Gdzie/ panie/ zwykła dobroć/ y przymierze ławné Z Dawidem vczynioné? *KochPs* 135; y vczynił [Mojżesz] miedzy nimi [ludem] y Pánem Bogiem przymierze/ bydłęcą krwią/ która Chryśtułowę przyślą znaczyła/ zkropione *SkarŻyw* 481, 269, 271 [2 r.], 504; *CzechEp* 236; *PowodPr* 11; *SkarKaz* (3, 119b, 455a.

»przymierze wypełnić« (1): Ná on cżás choćiaz iuż niektorzy będąc w Bábilonie myślili żyć wedle zwyczáiow inśzych pogańfkich narodow/ [...] tedy im tego Bog niedopuśczał/ że ielcże nie był we wśzytkim przymierza łwego wypełnił *CzechRozm* 79.

»(wy)trwać, zamykać się [= *trwać*], wiarę zachować w przymierzu; stać przy przymierzu« [w tym: z kim (2)] = *stare in foedere, esse in testamento PolAnt* [szyk zmienny] (3:2:2;1): Abowiem oni nie wytrwali w onym moim przymierzu/ á iam ie wzgárdził/ mowi Pan. *BibRadz Hebr* 8/9, *Eccli* 44/20; W ktorých [miłosiernych] narodzie trwa dziedzictwo dobre/ á potomśtwo ich zámyka fię w przymierzu [*permanet ... in testamentis*]. A nie tylko ich narod zámyka fię w przymierzu [*In testamentis est semen eorum*]/ ále y ci ktorzy z nich nářtáną. *BudBib Eccli* 44/11-12; Ten [Abraham] řtrzegł zakonu Nawyřłřego/ á trwał z nim w przymierzu/ ktore pewne řpráwił ná cieie łwoim *BudBib Eccli* 44/20, *4.Reg* 23/3; Wzywáli go [Boga: Mojżesz, Aaron i Samuel]/ á on łłuchał wśzymá wdźięcznemi/ Y z obłoku okrągłego vmawiał řye z niemi. A to/ że nád wśzytko páńfkich wřtaw przeřtrzegáli/ A w przymierzu nieodmienną wiarę záchowáli. *KochPs* 149, 116.

»przymierze wziąć, brać; wzięcie przymierza« [w tym: z kim (7)] = *pactum pangere PolAnt* [szyk zmienny] (7:1;1): *RejPs* 131; Darmo řyę bierześ do wiary/ przećczy jedno Zakon řtary Gdy Pan řtobą przymierzij wzał iako był takiego przekłá [lege: przekłá] *RejKup* dd3; Pan Bog nářz wziął z námi przymierze w Horeb. *BibRadz Deut* 5/2, *Deut* 9/9; Pírwřzego dnia [...] był okrcżon Pan á zbáwiciel nářz: okázuiąc to iż oná wřtáwá zakonna/ ktorą řydowie mieli zá krzeřt á zá wzyęcie przymierza s Pánem łwoim/ ono obrzezánie ich/ iuż miáło być dokończono *RejPos* 274, 26v, 33v; z tymi [narodem *Abrahama i Izaaka*] był Pan Bóg przymierze wziął *BiałKat* 13v; *RejZwierc* 261.

»przymierze (wiecznie) (za)chować« [w tym: z kim (1), miedzy kim i miedzy kim (1)] = *pactum custodire PolAnt* [szyk zmienny] (3): *RejPs* 132v; Náđ to rzekł Bog Abráhmowi. Będzielř chował przymierze moje ty y potomśtwo twoie po tobie w národźiech řwych. *BibRadz Gen* 17/9, *Gen* 17/10.

»przymierze założyć« [w tym: z kim (1), miedzy kim i miedzy kim (1)] [szyk zmienny] (3): Bo mi řie niezda/ ábych kiedy miał złámáć to przymierze/ ktorem záłożył z ludem łwoim/ y z Dawidem řlugą řwym y poprzyřięgłem ie ná bořtwo łwoie *RejPs* 132v; [mówi Bóg:] A ia záložę przymierze řwe [*Et dabo pactum meum*] miedzy mną y miedzy tobą/ á náđder cię rozmnożę. *BibRadz Gen* 17/2; *CzechEp* 33.

»przymierze zaślubić; poślubić się przymierzem; zaślubione (a. poszłubione) przymierze« = *copulare foedere PolAnt* [szyk zmienny] (2;1;2): Iścyec [Pan Bóg] teřtámentu łwego wyecźnye nye zábaczył/ słowá co tyřyąc narodom mocnye przyřzec raczył/ Przymierze ktore zářlubił wyecźnye Abrámovi/ Cżego s przyřyęgą potwyerdził y Izáákowi/ Co potym zá mocny řtátut podáł Iakobowi. *LubPs* X6v; *BibRadz Ier* 50/5; A ták potrzebá tego było/ áby był ten pofeł řwięty [řj. *Chryřtus*] znak onego zářlubionego przymierza Páńfkiego przyniořł ná łobie/ ták w obiáwieniu iáko y w národzeniu

śwoim *RejPos* 297v, 34; [mówi Bóg:] A ia go [Dawida] piérworodnym v siebie położę/ Y wżytkim świátá tego Tyránóm przełożę. [...] W przymierzu poźlubionym będzie záchowany. *KochPs* 134.

»(z)jednać przymierze« [w tym: z kim (1)] [szyk zmienny] (6): *RejPs* 164v; A nákoniec gdj iuż dokończył [Pan] wżytkich śpraw zbáwienia ludzkiego/ á chciał [...] ofiárowáć ciáło śwe Bogu Oycu śwemu zá człówieká nędznego/ iednájąc łáłkę á przymierze iemu/ tu dopierko y nád przyrodzenie raczył okazáć dziwná możność Bośtwá śwoiego *RejPos* 5, 2, 33v, 100; [Fineasz kapłan] ręká śwá przebił wżeteczniká y wżetecznicę iego. [...] iefzczę tym/ nie tylko gniew boży vřkromił y plágę od ludu oddalił/ ále też śobie wieczné przymierze z Bogiem ziednáł. *CzechEp* 47.

»(z)łamać, zgwałcić przymierze; przymierze złamane, złomiło się; gwałcenie przymierza« [w tym: z kim (2)] = *facere irritum foedus a. pactum PolAnt* [szyk zmienny] (8:5;1:1;1): *RejPs* 76v, 132v, 133; Ale męzczyzná nieobrzezány/ ktorego ciáła nieobrzezka óderznioná by nie byłá/ ten będzie wygládzon z ludu śwoiego/ ábowiem zgwałcił przymierze moje. *BibRadz Gen* 17/14; A oni gdy iedząc/ będą náfyceni y vtyjá/ odwrocá śie á poydá zá bogi cudzymi y będą [!] ie chwálić/ á obruśzá mię ku gniewu łamiąc przymierze moje. *BibRadz Deut* 31/20, *Deut* 31/16, *Lev* 26/15, *Ier* 11/10; *RejZwierc* 261; NAPRZOD to mowię/ [...] iż śie w tym wżyřtkim/ Bog Abráhámowi viřcić miał/ co mu był óbiecał. Co iż vczynił á oni złořliwie to przymierze zgwałcili/ y ziemię iuż od Bogá dárowaná vtráćili/ A coř im po pieczęci przymierza iuż złamánego? *CzechRozm* 79, 75v; Nie zgwałcę ia przymierza śwego [*neque profanabo testamentum Meum Vulg Ps* 88/35]: głós podány Z vřt moich w odmienności niebędzie vznány. *KochPs* 134; *LatHar* 563; *PowodPr* 28; O iáko nie równa woyná kto z nim [Bogiem] przymierze łamie/ á gniew iego grzeřząc ná śię pobudza. *SkarKaz* 209a.

Wyrażenia: »anioł, poseł przymierza« (5:3): O To ia pořyłam án-ióła moiego/ á vbierze drogę przedemną/ a zarázem przydzie do dworu śwego Pan/ ktore⁸⁰ wy řzukaćie/ y án-iół przymierza [*angelus foederis*]/ ktorego wy żáďacie *BudBib Mal* 3/1; *CzechRozm* 57 [2 r.], 57v, 143v, 168, *3; *CzechEp* 301. [Zawsze przekład i aluzje do tego samego tekstu.]

»przymierze boże (boskie), Pańskie, (Pana) Boga, Jehowy, od Boga« = *foedus a. pactum Domini (Dei) Vulg, PolAnt; foedus Dei Vulg; pactum Dei PolAnt* [szyk 57:1] (24:22:4:7:1): *LubPs* A6; *Leop Deut* 29/25, 1.*Reg* 20/8, 2.*Reg* 15/24, 3.*Reg* 3/15, 2.*Par* 1/3, 6, 13; Przymierze Boże z człówiekiem. *BibRadz Gen* 9 arg; Aby ćie wyrwał od niewiáły pořtronney y obcey/ kthora pochlebuie łágodnemi řłowy. Ktora opuřcza wodzá młodořci śwoiey/ á zápomniáła przymierza Bogá śwoiego. *BibRadz Prov* 2/17, I 1, 113v marg, *Deut* 31/9, 25, 26 (15); *RejAp* 98; *RejPos* 213v, 297v; *BiałKat* 33v; Óřrzegayćiefz śię śobie ábyřcie nie zápomnieli przymierza Iehowy Boga wářzego *BudBib Deut* 4/23, *Num* 10/33, 14/44, *Deut* 29/25, *Ios* 8/33, 1.*Par* 16/37 (9); Ale oni rzeká iż też ziemię tę vtráćili byli zá Krolá Nábuchodonozorá Bábilónřkiego/ á wđdy przymierze Boże z nimi nieuřtáło/ áni pieczęć byłá nágánioná *CzechRozm* 79; Lecř po Abráhámie/ ktoby z potomkow ie⁸⁰ obrzeřką pogárdził: ten z przymierza Bożego wypádał/ y ku zbáwieniu nie przychodził. *CzechRozm* 172v, 8, 53, 74, 75v, 79v [2 r.] (11); Ano y Przymierze łámego Bogá nieřmiertelnego [*testamentum Dei immortalis*]/ to iefť dźiedźictwo/ do pořtronnych narodów przenieřione iefť: odrzućiwřzy od tego Zydy/ ktorým było óbiecáne? *ModrzBaz* 105v; *KochPs* 115; *SkarŻyw* 481; *CzechEp* 170, 212, 354; *LatHar* 477; Stephan

przed Arcykáplanem/ ná fałéfné ofkárzenie długo odpowiada. Przypomináiąc przymierze Bożkie z Abráhámem y z potomki iego. *WujNT Act 7 arg; SkarKaz Oooo2a. Cf* »pod przymierzem bożym«.

»fundament przymierza« (2): Co y Moizefz czynił przed tym ogułem/ [...] to oni [*prorocy*] iáfniey oznaymowali/ á práwie iáko pálcem vkazáli/ to iest/ Mefyafzá á zbáwicielá byc fundámentem przymierza onego. *BibRadz I 353v; CzechRozm 101v.*

»krew przymierza; przymierze przez krew« [*szyk 5:1*] (5;1): Y wziął Moizefz krew/ y wykropił ná lud y rzekł: oto krew przymierza [*Ecce sanguis foederis*] ktore poštánowił Iehowáh zwámi ná wšytkie te rzeczy. *BudBib Ex 24/8; Ale to tylko rozumi my [!] o tych/ ktorzy záprzawšy sie iáfnie piím ś. náłżego nowego teštámentu/ Iezulá Chriřtułá odrzuciłwšy/ y krew iego krew mowię nowego z námi wczynionego przymierza podeptawšy/ [...] rzkomo do Bogá/ do Moyzeřzá/ y do zakonu/ ludzi wieřć chćieli *CzechRozm A5v, 85; iákož mniemaćie/ dáleko řróžłżego karánia godźien nie bęđzie/ ktoby řyná Božego podeptał á pewnie go káždy ten depce kto nie żyie wedle słowá iego y krew przymierza przez ktorą był pořwięcony pokaláná byc rozumiał *CzechEp 115, 236; WujNT 287.***

»księgi, pismo(-a) przymierza« = *libri testamenti PolAnt* [*szyk 31:7*] (19:19): á zálię Apokryfá y ty o ktorých nie iest pewna wiadomořć/ y tylko w rzeczách tych pothocznych řá przyięte/ ořobnochmy ie do inřzych kłięg włóżyli: Pothym kłięgi nowego przymierza/ w iednym mieyřcu porzádkiem řwym zamknáć řię ie nam zdáło *BibRadz *5v, 1.Mach 1/60; BielKron 32v; Biblia. To iest kłięgi řtárego y nowego przymierza/ z nowu z ięzyká Ebreyřkiego/ Greckiego y Láćinřkiego/ ná Polřki przełózone. *BudBib kt; Zás wziął [Mojřesz] kłięgi przymierza [librum foederis]/ y czytał głóřno ludowi *BudBib Ex 24/7, Bv, b2, c2, c2v, c4 (10); BudBibKaw A2; Obiecałem teř tu nieco o kłięgách Nowego przymierza dáć znáć/ wktoremby ięzyku prawdziwřze były/ albo řczyřřze. *BudNT przedm c3v, przedm b3v [2 r.], k. Ff6 [2 r.], li3v; Ale iř ták oni [řyđzi] wobec zgołá wřzyřtko piřmo řtárego przymierza zakonem názywáią/ á onim to twierđzą/ iř ná wieki trwáć miá: ábo žeby wiecznym ten ich zakon był: tedy řámi nie wiedzą co mowią. *CzechRozm 84, 22, 121v, 124, 180; Lecř tuřę/ iř by podobno I.M. X(iqdz# K(anonik) mogł řię przećiw mnie oborzyć ku obronieniu pořtěpku řwego/ Chriřtułowi y náuce ie⁸⁰/ y Apořtolřkiew przećiwnego/ piřmem onym řtárego przymierza. *CzechEp 31; O ktorým Bogu Oycu/ iř řam tylko przez řię Bogiem iest iednym y prawdziwym/ [...] wřzytkie piřmá řtárego y nowego przymierza wřzędy zgodnie y iednořtáynie řwiádczą. *CzechEp 271, 59, 115 marg, 119, 131, 209 (11); Piřmo bowiem řwięte Nowego przymierza/ iest řiř y řwiádectwo pewne/ vmowy Božey/ y poštánowienia iego řwiętego *NiemObr 73, 83; [BudArt b2].********

»przymierze mocne, pewne« [*szyk 3:2*] (3:2): Izali nie wam naležáło wiedzic iř Pan Bog Izráelřki podał Kroleřtwo Dawidowi náđ Izráelem ář ná wieki/ ták iemu iáko y řynom iego z przymierzem mocnem (*marg*) W řyđowřkim řthoi/ z przymierzem řoli (-) [*filiis eius pacto salis*]. *BibRadz 2.Par 13/5, 2.Esdr 9/38; A (wřzákož) my we wřzytkiem tem/ czyniemy řtobá przymierze mocne [percutimus fidelitatem] y zápiřuiemy ie/ ná ktore řię podpifáli kłięžętá náłze/ Lewitowie náłzy/ y offiářnicy náłzy. *BudBib 2.Esdr 9/38; ZawJeřt 15. Cf* »pod pewnym przymierzem«.*

»napis przymierza« = *dokument przymierza (1)*: y řkrzynię w ktorey było przykazánie iego y nápis wiecznego przymierza iego wyđáł [*Pan*] wřrogie ręce nieprzyjáćioł ich *RejPs 117.*

»niebieskie przymierze« (1): W tych fię kochay nawięcey/ ktorzy trwają w Wierze Prawdziwey fpełną dżierząc Niebiełkie przymierze. *Prot D4*.

»oboje przymierze« = *Stary i Nowy Testament* [w tym: *Pismo Obojga Przymierza* (2), *Obojga Przymierza Księgi* (1)] (3): Maiąc przeto y my tak iálny z piłma S. przykład/ gdy te święte oboygá przymierza księgi z drukárnie niebołzczyka brátá nálezego Maćieią Káwieczyńłkiego/ [...] wychodziły/ Myśliliłmy ná to komubychmy ie nałłufzniey offiarowác mieli. *BudBibKaw A2; CzechEp 98, 131; [przetoż je [małżeństwo] bytnością swą w Kanie Pan ozdobił, że się Bogu podoba, przez nie świat rozmnożył i w obojgu Przymierzu tak je obwarował, by go żadnym sposobem zły człowiek nie psował. OtwinPis 141]*.

»pieczęć przymierza« [*szyk 14:4*] (18): Pytam cię/ iákiego przymierza pieczęcią było obrzezanie/ czyli wiecznego o żywoćie wiecznym wczynionego? czyli ktorey inłzey rzeczy ćielełney/ temu żywotowi flúzający? *CzechRozm 74; Tákże gdy ia to widzę iż żydowie ziemię vtráciłi: pieczęći im przymierza boże^o odięto CzechRozm 85, 72, 74 [3 r.], 79 [2 r.], 86 [2 r.], 86v (17); y łami Żydowie praw flwych zakonnych/ wżywác teraz nie mogą/ będąc od Bogá y rołprołzeni y opułzczeni/ vtráciłwzy pieczęći przymierza łwoiego CzechEp 32.*

»pi(e)rwsze przymi(e)rze« = *Stary Testament* [w tym: [*Pismo Święte Nowego i Pirwszego Przymirza*]] (6): Młáło thedy y pierwłze przymierze [*prius tabernaculum*] vłtháwy około flúzby Bożey/ y fiwięte mieyłce łwieckie. *BibRadz Hebr 9/1; Aleby fie im [Żydom] trzebá pilno o inłzych pytać/ y zá nie fie chwytać: chćieliliby leplłszego przymierza nád ono pierwłze z Bogiem dołtác. CzechRozm 79v, 93, 173; [Pełno tego we włzem piłmie ł. y Nowego y pirwłzego przymirza/ że duchá łwiętego zowie duchem Bożym. BudArt b2]. Cf »pod pierwłszym przymierzem«.*

»przymierze pojednania« (2): Trzy tedy naofłbliwłze rzeczy záwždy oni [*prorocy*] w zakonie vpátrowáli/ ktore zá grunt zákládáli łobie. To iełt/ Náukę krotko ná dwu tablicách opifána/ Obietnice y pogrozki/ y przymierze poiednania/ ktore iełt fundowáne ná Kryłtułie pánie nálezym *BibRadz I 353v, I 353v.*

»przymierze pokoju« = *foedus pacis Vulg, PolAnt; pactum pacis PolAnt* (3): To mowi Pan Bog/ Oto ia wezmę łyny Iłráelłkie z połrzedku narodow [...] Y wczynię łnimi przymierze pokoju/ vmowá wieczna im będzie *Leop Ez 37/26; BibRadz Ez 34/25; BudBib Ez 37/26.*

»przymierza połrzednik« = *Chrystus; testamenti mediator PolAnt* [*szyk 3:3*] (6): *BibRadz Hebr 9/15; Z ktorych oto rzeczy/ widziłz nie málą być rozność [...] miedzy Moyłezem/ á miedzy Iezulem nowego przymierza Połrzednikiem. CzechRozm 95; Chriłtus dla tego iełt Posrzednikiem nowego przymierza/ áby przez łmierć ná odkupienie onych wyłłępkow ktore były pod pierwłzym Tełtámentem/ ći ktorzy wezwáni łą/ wzięłi obietnicę wiecznego dżiedzictwá. CzechRozm 260, 46v, 90v, 95.*

»sakrament przymierza« (2): *CzechRozm 262v; Bo gdyby on [Chrystus] iuż tám był/ y on lud karmił oná cudowná mánną/ ktora z obłokow pádálá/ nie będąc ludzkimi rękómá czynioná/ tedyby fię zacność więłłza w łtárego Tełtámentu Sákrámentách náydowálá/ niż w Sákrámentách nowego przymierza. CzechEp 190.*

»słowa przymierza« = *verba pacti PolAnt* (4): *BibRadz Ier* 11/8; tak mowi Iehowá Bog Izráelow/ przeklęty mąż ktory nie vsłucha słow przymierza tego. *BudBib Ier* 11/3, *Ier* 11/2, 6.

»świadectwa przymierza« [szyk 3:1] (4): A co się też tknie nowego przymierza świadectw/ tedy y ty człowiekowi [tj. *człowieceństwu*] łámemu Iezufá Chriřtuřáfá wedle obietnic Bożych dánemu służą: á nie Bogu iákiemu. *CzechEp* 219, 31 [2 r.], 124.

»święte przymierze« (2): [*Pan powiedział*] iż to ieřt wola Oycá moiego áby żaden s tych málucźkich nie zginął. To ieřt/ áby w řwey niewinnořci/ prze grzech przodkow řwoich/ nie wziąwřszy tego znáku řwiętego przymierza s Pánem řwoim/ nie zginął *RejPos* 153; *ZawJeřt* 5.

»tablice przymierza« = *tablice z przykazaniami bożymi; tabulae pacti PolAnt* (4): A gdy wyřzło czterdzieřci dni/ y czterdzieřci nocy/ gdy mi Pan dwie tablice kámienne/ to ieřt tablice przymierza dał. Tedy tak zemną mowił [...] *BibRadz Deut* 9/11; w ktorey [*skrzyni przymierza*] była czářzá złota/ máiąca mánnę/ y Łafka Aaronowá ktora kwitnęła y tablice przymierza [*tabulae testamenti*]. *BibRadz Hebr* 9/4, *Deut* 9/9, 15.

»przymierze wieczne (*a. wiekuiste*), na wieki, żywota wiecznego« = *foedus sempiternum, testamentum aeternum Vulg, PolAnt; foedus seculi, pactum perpetuum a. seculi a. sempiternum, testamentum seculi PolAnt* [szyk 31:22] (51:1:1): á tak rácz vczynić nas vczeńniki dobrodzieyřtwá twego iż by řie też lud twoy rořkochał/ iż nálaźł przyczynę wiecznego iuź przymierza twego. *RejPs* 126v, 117, 131; *RejKup Z*; *Leop Ier* 50/5; Zeydźcie się á pořlubćie się Pánu przymierzem wiecznym/ ktore nigdy nieprzyidźie w zápamiętánie. *BibRadz Ier* 50/5; PAn z źiemie řtworzył człowieká/ kthorego zářię w nię obroćił. [...] Vczynił z nimi wieczne przymierze/ á návczył ie řádow řwoich. *BibRadz Eccli* 17/10, *Gen* 9/16, *Ier* 32/40, 4.*Esdr* 3/15, *Eccli* 45/8, 18[19]; *RejAp* 84v, 98 [2 r.]; Co řie wřzytko figurowáło w tym rořkazániu Abráánowym/ iż mu Pan áż ořmego dnia kazał obrzezáć á oczýřić dzieciátko/ ktore iuź miáło wzyáć od tego czářu wieczne przymierze s Pánem řwym. *RejPos* 33v, 2, 26v, 32 [2 r.], 32v [2 r.], 33v [2 r.] (14); Y pořtáwię iym przymierze pokoieu/ przymierze wieczne będzie v nich/ pořádzę ie á rozmnożę ie *BudBib Ez* 37/26; Gdy potop przyředel/ ony wieczne przymierza były mu [*Noemu*] potwierdzone/ iř wřzelkie řtworzenie nie miáło być ná potym potopem záubione. *BudBib Eccli* 44/18[19], *Gen* 17/13, 19, *Ier* 32/40, 50/5, *Eccli* 45/8, *Bar* 2/31[35]; y nam by lepiej bylo/ dáć řie tylko obrzezáć: á tak zbáwionymi być: gdyby Bog przymierze żywotá wieczne⁹⁰ obrzeřką pieczętowáć kazał. *CzechRozm* 74v; choć nie mowi tak o wřzyřtkim dzieřięciorgu przykazániu/ ále mowi o řzábáćie/ że on wiecznym przymierzem pořtánowiony był *CzechRozm* 99v, 73v, 74, 75, 86v, 99v, 263 [2 r.]; *KochPs* 74; *SkarŻyw* 481; *CzechEp* 47; *PowodPr* 11; Dla chwały wielkey imieniá twego/ vczyn z námi przymierze wieczne/ á nie přeřtáy nam dobrze vczynić. *SkarKaz* 3; *SkarKazSej* 701a, 702a.

»zakon przymierza« (1): On iáwnie okáże vmieięthnoř náuki řwoiey/ á będzie się chlubił zakonem przymierza Páńřkiego [*in lege testamenti Domini*]. *BibRadz Eccli* 39/10[11].

»znak przymierza« = *signum foederis PolAnt* (24): *KromRozm II* k4v [2 r.]; Potey wielkey nedzy yego [człowieka] Z dobrodzyřtwá Bořtwá mego Byłem řie go vlitował [...] Iuź miáł mieć znak przyřętego Semna wiecznego przymierza *RejKup Z*; Pořtáwię łuk moy ná obłoku/ ktory będzie ná znák przymierza miedzy mną/ y miedzy źiemią. *BibRadz Gen* 9/13, *Gen* 9/12, 17, I 9a *marg* [2 r.],

Gen 17/11; tedy też wielokróć piśmo o nim [*Synu Bożym*] mowi porownywaiąc go z Oycem/ [...] iże ciało ná fię wziął y znák przymierza *SarnUzn* F4; *RejAp* 84v; Tákże gdy fwiát wlyzytek [*Pan*] potopem pokáráć raczył/ tedy ná znák przymierza wiecznego przydał widomą rzecz tęczę. *RejPos* 32, 15v, 32v, 153, 297v [4 r.]; *CzechRozm* 263; Y położył [*Jozue*]/ ná znák przymierza ich [*ludu izraelskiego*] z Bogiem wielki kámieñ pod dębem: áby fię kiedy niezápzelu y nieklámáli P. Bogu fíwemu. *SkarŻyw* 504, 2; *StryjKron* 6; *SkarKaz* 455a.

Zestawienia: »nowe przymierze« = *novum testamentum PolAnt* [w tym: *Pismo Nowego Przymierza* (16), *Księgi Nowego Przymierza* (7)] [szyk 120:6] (126): A gdy ono przymierze yuż przez ine nowe/ ktore Bog przez Hyeremiyafía y drugye proroki był obycał/ vmorzono yeft/ tedy y znák yego/ to yeft/ obrzezánye/ vltác myáło. *KromRozm II* k4v; A przetoż dla thego ieft Nowego przymierza Pośrzednikiem/ áby przez śmierć/ ná odkupienie onych wyftępkow ktore były pod pierwzym Testámentem/ ci ktorzy wezwáni fą wzięli obietnicę wiecznego dziedzictwá. *BibRadz Hebr* 9/15, *5v; *RejPos* 32v, 274 marg; Then thedy y táki duch Boży/ cíchy/ pokorny/ y miłuiący nieprzyaciela/ iż iefth włáfnie duch nowego przymierza/ duch Kryftufow/ A był przed tym y Prorokom niektorym czáfu fwego vdzielan od Bogá *GrzegŚm* 66; *BudBib kt*, c4; tę pracę fwoię/ to ieft nowy Nowe^{go} Przymierza przekład/ pod iáfnym imieniem W.Mci me^{go} miłóściwego Pána wydać vmyśliłem. *BudNT przedm* a2v; tedyć fię famo pokazáło/ że ono prawdá ieft/ co twierdę/ że wksięgach Nowego przymierza ieft wiele omyłek y fałszu. *BudNT przedm* b3v, *przedm* b3v, c3v, k. Ff6 [2 r.], Ii3v; [pisarz listu do Hebrajczyków] rozność wielką nowego nászego przymierza z onym ftharym Moyżefzowlkim pokázuie. *CzechRozm* 87; thák mowi Bog przez Proroká Iere(miasza) 31v31 Oto ia vczynię nowe przymierze/ gdyć mowi nowe/ tedyć wiotchym vczynił pierwze. *CzechRozm* 93; Iefliby iuż było nowe przymierze/ á Iezus by wáfz był Mefyafzem: tedyby walki ná świecie vftály *CzechRozm* 112; [wierni] nie ledá iáko fie wefelá/ tedy fie to ftąd pokázuie iż iuż y przymierze nowe/ Bog wedle fwey obietnice z ludzmi vczynił/ y Mefyafz iuż też przyfzedł. *CzechRozm* 116v, A5v, A6v, 3v, 4, 22 (42); Iużem przedtym powiedział/ iż ftárego testámentu/ nie tylko tákie ofobliwe niektorych przykłády/ ále y miánowite powfzechne rokázanie/ iuż teraz w nowym przymierzu plácu niema. *CzechEp* 48; Ia fię do rzeczy pierwzey wrácam/ że nam tym wiecey dla tego trzeba pilnować fłowá Bożego/ w nowym Przymierzu podánego/ iż ieft zacnieyfe y dofkonálfe *CzechEp* 115; o nim [*Mesjaszu*] też to powiedaiąc/ iż on też Bogá miał názywác oycem/ iáko fię to potym w nowym przymierzu pokázuie. *CzechEp* 298, 17, 31, 32 [2 r.], 33, 34 (39); do kilku fet lat poty^m/ wierni Chriftyanie/ domow ná chwałę Bogu/ ofobliwych nie budowáli: pámiętáli bowiem/ ná przywiley nowe^{go} przymierza/ pod ktorym/ chwałá Boża/ nie ma być do żadnego ofobliwego mieyfcá przywieszowana. *NiemObr* 23, 73, 83; Lud krześciánfki tym wietfzy zwiázek ma z Pánem Bogiem fwoim/ im fwiátłość y fkuteczne vifzczenie nowego przymierza/ przeięga ony cienie/ figury/ y obietnice ftárego testámentu. *PowodPr* 16; [*BudArt* b2]. Cf »pod nowym przymierzem«.

»skrzynia, archa (arka), przybytek przymierza« = *arca a. tabernaculum foederis Vulg, PolAnt; arca testamenti PolAnt* (29:8:8): Powftáñze ty miły Pánie/ rácz wnidź w tve odpoczynienie/ Ty fám y z Archą przymierza/ á day nam fwe poświęcenie. *LubPs* dd2v, A6; Wifyfscy fynowie Ifráelfcy/ będą fie kłáść á rozbijá namioty fwoie wedlug Huffow/ Chorągwi á znákw/ y fámiliey fwoich/ około

Przybytku przymierza. *Leop Num* 2/2; Wyfiedł też Sádoch kápłan/ y wfyfscy Lewitowie ínim/ niofąc Archę przymierza Bożego. *Leop 2.Reg* 15/24; Wrocił fie thedy Sálomon z Wyfokości Gábáon do Ieruzálem/ od Przybytku przymierza Páńfkiego/ y krolował nád ludem Ífráelfkim. *Leop 2.Par* 1/13, *Num* 6/13, 18, 11/16, 27/2, 3.*Reg* 3/15 (10); Tedy Moizéfz ípifał then zakon/ á oddał Kápłanom fynom Lewi/ kthorzy nofili Skrzynię przymierza Páńfkiego *BibRadz Deut* 31/9, I 31, *Deut* 31/25, 26, *Ioz* 6/6, 8 (11); [*Apostoł powieda*] Íz fie im [*wiernym*] otworzył kościoł/ á vkazála fie im árchá onego wiecznego przymierza Páńfkiego/ á iuz będzie oddaná pewna pociechá boiącym fie imieniá iego świętego. *RejAp* 98, 98; *RejPos* 213v; *BiałKat* 33v; *RejZwierc* 126; A wfyztek Izrael y ítarfzy iego/ y przełożeni ie^{so}/ y sędziowie ie^{so}/ ítali y ztąd y ítąd przy íkrzyni/ przed ofiarownikami Lewitfкими niofącemi íkrzynię przymierza Iehowy *BudBib Ios* 8/33, *Num* 10/33, 14/44, 1.*Par* 16/37, 17/1; wfyzfkie one BOże obietnice ná nim [*Jezusie*] vftály y koniec íwoy wzięły. Nád to y prorocftwá wfyzfkie/ y rzecz pófpólita Izráelfka cíeiefná/ y kroleftwo y ofiarownictwo/ miáfto/ kościoł/ íkrzyniá przymierza/ ofiáry/ Efod/ y wfyzfko nabożeńftwo zniŃczáło. *CzechRozm* 143, 17v, 53, 72v, 79, 79v [2 r.] (9); *CzechEp* 170, 212; Toć íeŃt oná Arká przymierza Páńfkie^{so} *LatHar* 477.

»stare przymierze« [*w tym: Księgi Starego Przymierza* (7), *Pismo Starego Przymierza* (5)] [*szyk* 27:2] (29): A to maŃz o Kńięgach ítarego przymierza/ bo o nowem teftámencie ínfzego czaŃu [...] doftátecznáć íprawę dámy. *BudBib* c2, kt, Bv, b2, c2v, c4v, I 179d *marg*; Aczkołwiek ná dwu ábo ná trzech Ńwiádkách dofyc ma mieć káždy/ iáko Ńłowo Boże vczy: wŃzákże ízeŃ y ítare y nowe wfpominał przymierze/ á przedfię s [*lege: przedfies*] tu z ítarego tylko Ńwiádecftwá przywodził/ przeto cíę proŃzę ábyŃ teŃz y z nowego tyŃz rzeczy dowiodł. *CzechRozm* 4; Ale gdy fie czaŃs zupelny wykonał. AŃci iuz Anioł/ aŃci y Moyzéfz PoŃrzednik ítare^{so} przymierza/ vftał: á Iezus Pan wiecznym PoŃrzednikiem zoŃtał. *CzechRozm* 46v, 3v, 22, 58, 72, 84 (13); kto fie [...] zá ítarego teftámentu mándaty y vftáwy chwyta/ ten [...] nic o Bogu y káŃce iego nie trzyma/ [...] Bo pewnie niewie co zá roŃnicá íeŃt między ítárym á nowym przymierzem: między zakonem á káŃką: między cíeniem á cíálem: między Moizéfzem á ChríŃtuŃem *CzechEp* 32, 31 [2 r.], 33, 234, 271, 281, 282 *marg*. Cf »pod starym przymierzem«.

Szeregi: »przymierze a błogóŃłáwieńftwo« [*szyk* 1:1] (2): Ale ktorzy tu obrzeŃemy w tych wiekoch myŃli á fercá náŃze Pánu íwemu/ [...] thu dopirko prziyimiemy wieczne przymierze z nim/ á wieczne błogóŃłáwieńftwo od niego ná Ńádzycie iego/ nam íeŃzcze przez ábráámá obiecáne. *RejPos* 33v, 32v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

»jednanie a przymierze« (2): nowe teŃz znáki miály być záŃię ná narodzycie ludzkim czynione/ á zwálzczá ná tych ktorzy mieli przyiáć tho nowe íednánie á tho wieczne przymierze z Bogiem Oycem íwoim/ przez ono mocne záŃlubienie iego/ á przez onego íedynego obiecánego íynaczká iego. *RejPos* 274v, 151.

»przymierze a káŃka« [*szyk* 1:1] (2): obiecałŃ go [*człowieka*] pierwŃŃego póŃtáwić nád wŃŃemi krolowŃkimi národy. Y powiedziałŃ íz to przymierze á tę káŃkę wiecznie íniem chcefz záchowác [*servabo illi misericordiam Meam; et testamentum Meum fidele ipsi. Vulg Ps* 88/29] *RejPs* 132v; *RejPos* 5.

»przymierze i (a) miłosierdzie« = *pactum et misericordia PolAnt* (5): A przetoż teraz Boże nález/ Boże wielki możny y ftráfzliwy/ który ftrzeżelz przymierza y miłosierdzia/ nie lekceż [!] łobie pokłáday tego wftyckiego vtrapienia ktore ogárnęło nas y Krole nález *BibRadz 2.Esdr 9/32; RejPos 75v; BudBib 3.Reg 8/23, 2.Esdr 9/32*; Wiedz o tym Izráelu iż Pan Bog twoy/ on iest Bogiem/ á Bogiem prawdziwym/ (ábo wiernym) który ftrzeże przymierza y miłosierdzia [*pactum, et misericordiam PolAnt Deut 7/9*]. *CzechRozm 4*.

»obietnice i (abo) przymierze« [*szyk 4:3*] (7): A tak gdi ftey krewkoſcy vpadniem w grzech/ mami pamiętać na to przimierze ktorefmy z Bogiem vczynily wtim ſacramencie/ y na obietnicze iego ze on nález grzechy obiecał odpuſcić *SeklKat V3*; Bog potwierdza przymierza ſwego y obietnic ſwych Abrámowi przez obrzezanie. *BibRadz Gen 17 arg, Gen 28 arg*; obrzezanie ciála męſzczyńſkiego/ było pieczęcią obietnic y przymierza rzeczy ziemſkich y ciełefnich *CzechRozm 79, 263 [2 r.]*, **3. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»przymierze i obrzezka« (2): Nie mogą tedy [Żydzi] oną pierwfzłą niewolą/ przymierza y obrzeſki ſwoiey/ obronić/ áni ſie ná ony przelzłe ceremonie oględać. *CzechRozm 79v, 75v*.

»pokoj, (a, i) przymierze« [*szyk 4:2*] (6): A v tego Anyoła Apoſtoł nam powiáda/ iż widział tęczę około głowy iego/ tho iest znák pokoiu á przymierza wiecznego/ który iefzcze iákoż od potopu mamy s Panem ſwoim. *RejAp 84v*; O iuż teraz weźmi miły Pánie mnie nędznego ſługę ſwego w tym pokoiu/ gdyż iuż oglądály oczy moje tego zbáwiciela ſwego/ kthory nam wieczny pokoy y przymierze od gniewu twoiego s tobą vczynić miał. *RejPos 55, 19v, 33v, 100; CzechRozm 113*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»przysięga i (a) przymierze« (2): ſłowy zwyciężył [*człowiek niewinny*] onego kthory karał przywodząc przyłięgi y przymierza vczynione oycom [*iuramenta patrum et testamenta commemorans*]. *BudBib Sap 18/22; SkarŻyw 504*.

»ślub a przymierze« (1): Y ku komuſz ia inſſemu mam ſie vćiec iedno ku tobie miły pánie/ ábowiem tobiam ſámemu záwinil á złamałem tobie ſlub ſwoy á przymierze twoie [*Vulg Ps 50/6*] *RejPs 76v*.

»przymierze, (a, abo) testament« [*szyk 3:1*] (4): Názywam też iefcze lepſzym/ przymierze to ábo Teſtáment nowy/ który Bog wedle obiećania [!] ſwoiego w piſmiech ſ. vczynionego/ przez Ieżufá Chriſtuſa/ [...] poſtánowił y vtwierdził *CzechRozm 90v, A6v*; Po tey ofierze [*z krwi bydląt i ptaków czystych*] dał P. Bog Noemu y potomkom iego/ drugie á ofobne iuż nie ſpolne z innymi zwierzęty błogoſłáwieńſtwo y teſtáment/ á przymierze vczynił z nim. *SkarŻyw 271; CzechEp 114*.

»przymierze, (i, a, a(l)bo) umowa (a. zmowa)« = *foedus et pactum Vulg* [*szyk 6:2*] (8): Ták yż rzeką wſlytkie Narody: Czemuż tho ták Pan vczynił tey ziemi? coſz tho zá gniew zápálczywoſci [!] ie^{go} ták przelizł gwałtowny? I odpowiedzą/ Przetoć tho yż odſtąpili przymierza á vmowy Pánſkiey/ ktore vczynił Pan z oycámi ich [*dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum*] gdy ie wywiold z Egiyphu *Leop Deut 29/25, Ez 37/26*; y czytał [*Mojżesz*] kłięgi przymierza álbo vmowy [*volumen foederis Vulg Ex 24/7*] wftyckiemu ludu Izráelſkiemu. *BielKron 32v*; poſtánović chćiał z nimi [*Pan z ludem swym*] zmwę y przymierze wieczne *SkarŻyw 481, 269; WujNT 287; SkarKaz 455a; SkarKazSej 677a*.

»przymierze i ustawy« (1): Ieśliże synowie twoi s̄trzedz będą przymierza moiego y vřtav moich [*pactum meum, et testimonium meum*] ktorých ich náuczę/ tedy też y synowie ich będą fiedzieć aż ná wieki ná řtolicy twoiey. *BibRadz Ps* 131/12. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»święta wola i przymierze« (1): [*Panie obiecałeś Dawidowi*] iż ieřliby potomkowie iego řtrzegli fwiętey woley twoiey y przyiętego przymierza řtobą/ iż y národ iego y ná potem ine pokolenie iego niemiáło z řkrolewřkiego [!] řtolcá wyřtępić. *RejPs* 199v.

»(jako, nie) zakon, (i, a, tak też i) przymierze; zakon z przymierzem« = *lex et pactum PolAnt* [*szyk 4:3*] (6;1): *BudBib Ps* 77/10; A gdzie mařz o tym iż to Bog obiecowař/ że inřze náuki/ inřze práwá/ y zakon z przymierzem/ nád ono Moyřezřzowo dáć obiecowař? *CzechRozm* 92v; Z ktorých oto rzecży widziřz nie máłą być roznořć miedzy zakonem řtárym/ á nowym przymierzem. *CzechRozm* 95, 89v, 92v [2 r.], **6. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenie przyimkowe: »pod przymierzem« (29):

~ Wyrażenia: »pod przymierzem bożym« [*szyk 1:1*] (2): *CzechRozm* 86; Otoż/ to ták krotko obaczywřzy/ vważáć dopiero potrzebá/ nieprzyiaćioły/ ludu onego/ Teřtámentu řtárego/ y dla cżego ie Bog przepuřczáł: á potym też y nieprzyiaćioły/ ludu pod nowym Bożym przymierzem będącego. *CzechEp* 368.

»pod pewnym przymierzem« (1): A gdzieby on zákon Moyřezřzow/ pod pewnym przymierzem Bożym pořtánowiony/ y pieczęćiami przymierza vřgrontowány/ miał był ná wieki trwáć: [...] A coż potrzebá było Bogu/ przez Proroká Ieremiařzá inřze lepřze przymierze nád ono obiecować? *CzechRozm* 86.

»pod pierwszym przymierzem« (2): Ieřcże cię pytam/ wierzyřzli temu/ iż też pod pierwřzym przymierzem/ ználi ludzie Bogá/ á iż też do niego przychodzili/ to ieřt/ náń řie řpuřczáli/ á w nádzieię řáłki iego/ beřpiecznie řobie poczynáli? *CzechRozm* 22, 116.

Zestawienia: »pod nowym przymierzem« (25): pod nowym przymierzem/ ktorego ieřt iedynym y wřálnym Pořrzednikiem Iezus Pan/ żaden też przyřć nie może do Bogá/ áni go też poznáć/ ieřliřz tego Pořrzedniká/ iáko drogę prawdziwą/ y wodzá do Bogá opuřći. *CzechRozm* 23v; A gdy Bog řam wćzyć chce/ pod tym nowym przymierzem/ tedyć pewnie oná náuká iego/ może też być Torách to ieřt zakonem názwána *CzechRozm* 93; á wiele też teraz pod nowym przymierzem ieřt grzechow/ ktore pod Moyřezřzem nie były zá grzech poczytáne. *CzechRozm* 95v, 22, 22v, 24, 38, 47 (22); A dopiero potym pod nowym przymierzem nád tymże domem/ y z Izraeřlá y z Pogánow zebrány/ pořtánowiř [*Pan Bóg*] y przeřożyř/ iáko řyná y dźiedzicá Iezuřá Chriřtuřá. *CzechEp* 290, 368; *NiemObr* 83.

»pod starym przymierzem« (1): Ale y to twierdzi [*ksiądz Powodowski*] [...] iż v Abráhámá był y oćiec y řyn y duch ř. tákże v Lotá/ był z řynem gdy oćiec odszedř. A iż tám iedli y pili/ [...] Coby nie ládá iáką było áppárycyá/ okazániem [*tj. ukazaniem się pod ludzką postacią*] mowię/ o ktorým rzekř/ iż duchowi nie řłużyřo pod řtárym przymierzem. *CzechEp* 184.

Cf »być pod przymierzem«. ~

W przén (5) : Ale zřłóńnikowi Bog rzekř/ Coż tobie do tego że ty opowiedářz vřtáwy moie/ á bierzeřz w vřtá tve przymierze moie [*assumas pactum meum in ore tuo*]? *BibRadz Ps* 49/16 [*przekład tego samego tekstu KochPs*]; Też potwierdziř [*Bóg*] Izáákowi dla Abráháma oycá iego/ iż wřzyřcy ludzie

mieli być błogosławieństwem dąrowáni/ á thoż przymierze przyfzło w pokoiu ná głowę Iákobowę [*et testamentum, et quievit super caput Jacob*]. *BibRadz Eccli* 44/25[23]; *KochPs* 75; Bo to pewna iefliby kościoł przeciw nieprzyacielom choćiaż y od Bogá iednego lud odwodzącym walczyć miał: tedy nie czym infzym/ iedno mieczem duchownym/ oboygá przymierza dwoiáko záoŝtrzoným *CzechEp* 98.

Wyrażenie: »okowy przymierza« (1): Ná on čás choćiaż iuz niektorzy będąc w Bábilonie myllili żyć wedle zwyczáiow infzych pogáńńkich narodow/ [...] tedy im tego Bog niedopuŝczał/ że iefzcze nie był we wŝytkim przymierza ŝwego wypełnił: przeto ie obiecował wodzić w okowách przymierza *CzechRozm* 79.

Przen (3) :

Zwrot: »być za przymierze [komu]« (1): Bo iáko Bog nie dał chwały ŝwey żadnemu infzemu nád tego ŝyná ŝwoiego/ ktorego poŝtánowił/ áby był zá przymierze ludowi á zá ŝwiátłość narodom [...] Tákkże też [...] *CzechRozm* 53v.

Zestawienie: »skrzynia przymierza bożego« (1): Pámiećtam to iż imieniem Bożym nie tylko ániołowie dobrzy y zli w piŝmie ŝwiętym łą názwáni/ ále też y Ieruzálem/ fkrzyniá oná przymierza Bożego *CzechRozm* 8.

a) *Znak przymierza* [czyje] (1) : A ták koniecznie ŝługá domá národzony/ y kupny zá pieniądze/ będzie obrzezan/ á będzie przymierze moje ná cíele wáŝzym/ zá wieczną vmowę. *BibRadz Gen* 17/13.

3. *Związek krwi, pokrewieństwo* (1) :

Zwrot: »przymierze przełomić« (1): Zywoť y pierŝi przed ŝwym ŝynem obnáżyłá [*matka przed Orestesem*]. [...] Biy/ iefli cię nie hámuie cnotá. Nie ruŝyło to ŝyná: Przymierze przełomił Przyrodzone/ y krwiá lię mátki ŝwey poŝkromił. *KlonWor* 65.

Wyrażenie: »przymierze przyrodzone« (1): *KlonWor* 65 cf *Zwrot*.

Synonimy: **1.** *bunt, fakcja, pokoj, porozumienie, sprzysiężenie, ugoda, umowa, umowienie, zgoda; a.* *inducyje, pakt, przyjaźń, przysięga, traktat, zjednoczenie, związek; b.* *jednanie, przysięga, rozejm, stanie; c.* *przyjaźń; d.* *bractwo, towarzystwo; 2.* *błogosławieństwo, jednanie, obietnica, pokoj, prawo, przysięga, testament, umowa, ustawa, wola, zakon.*

Cf **PRZEMIERZE, PRZYMIERZENIE**